

AMASYA MERKEZ AĞZININ SES BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ

Ebru SİLAHŞÖR*

ÖZET

Türkiye Türkçesi ağızları üzerine yapılan çalışmalar 1867’li yıllara dayanmaktadır. İlk etapta Yabancı Türkologlar tarafından araştırılan Türkiye Türkçesi ağızları, 1940’lı yıllara gelindiğinde yerli araştırmacıların çalışmalarıyla gün yüzüne çıkmıştır. Daha verimli olan bu yerli araştırmacılar döneminden günümüze kadar kayda değer çalışmalar yapılmıştır. Ancak henüz birçok bölgede ağız araştırması yapılmamıştır. Ağız araştırması yapılmamış, derlenmeyi bekleyen illerimizden biri de Amasya’dır. Zengin bir tarihî geçmişe sahip olan Amasya’yı, özellikle dil verilerini ortaya koymak için araştırma sahamız olarak belirledik. Kısa aralıklarla ulaşabildiğimiz her köye giderek derleme çalışmalarında bulunduk. Bu makalede Amasya merkezinden alınan kayıtlardan beş metni (beş köyü) esas alarak ses bilgisi incelemeleri yaptık.

Anahtar Kelimeler: Amasya, Türkiye Türkçesi Ağızları, Derleme Çalışmaları, Türk Dili, Ağız, Ses ve Şekil Bilgisi.

PHONOLOGIC STRUCTURE THE DIALECT OF AMASYA CENTRE

ABSTRACT

The studies on the Turkey Lyrics dialects based on the years of 1867. At first, Turkey Lyrics dialects researched by foreign turkologists has found with studies of local researchers in then the period of 1940 reached. Remarkable studies have been done by local researchers which were more efficient from their period to the present day. However, in many regions, research on local dialect has not been done yet. One of the cities waiting to be collected and its research on local dialect has not been done is Amasya. Since Amasya has a rich historical past, we especially chose it as study area for introducing its language data. We did compilation works at the villages which could go at short intervals. In this article, we made sound examinations on the basis of five text (five villages) taken from records from the centre of Amasya.

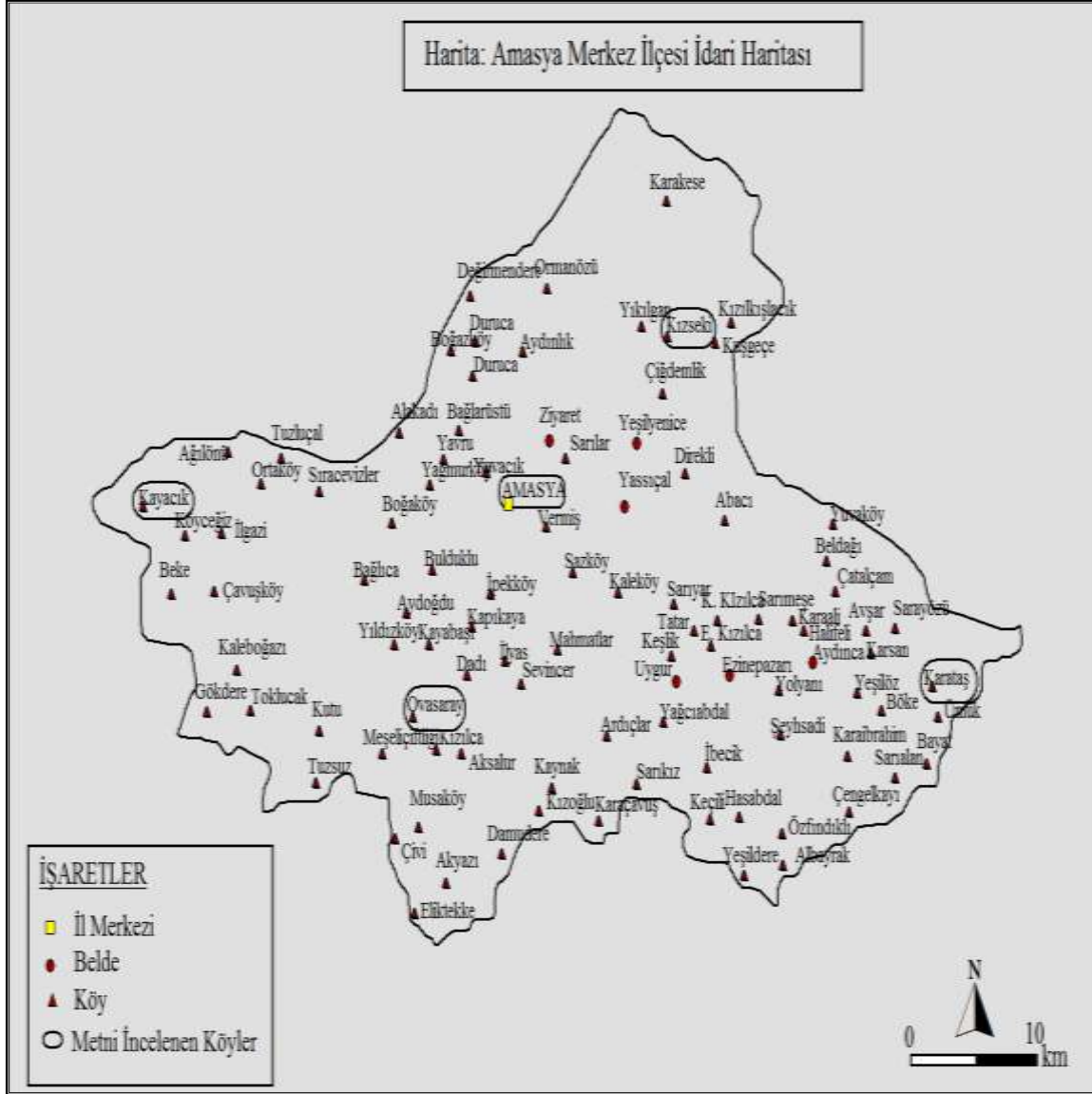
Keywords: Amasya, Turkey Lyrics Dialect, Research On Local Dialect, Dialect, Sound and Shape Examinations.

1. GİRİŞ

Bugüne kadar üzerinde detaylı bir ağız ve derleme çalışması yapılmamış Amasya’nın dil malzemesini gün yüzüne çıkarmak için proje ekibi olarak bölgede belirli aralıklarla derleme çalışmalarında bulunuldu. Bu süre zarfında elden geldiğince her köye ulaşılmaya çalışıldı. Ulaşılan bu köylerde iki ya da üç kaynak kişi belirlendi ve bu kişilerle röportajlar yapıldı. Çalışmanın amacı mevcut olan ağız zenginliğini konuşurları ortadan kalkmadan kayıt altına almaktır. Taşova, Merzifon, Suluova, Gümüşhacıköy, Hamamözü, Göynücek ve merkezden alınan kayıtların deşifre aşaması şu sıralar bitmek üzeredir. “Amasya Merkez Ağzı” adlı bu makalede merkeze bağlı beş

* Arş. Gör., Erzurum Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-posta: ebru_silahsor@hotmail.com.

köyden örnek metinler seçilerek ses bilgisi incelemelerinde bulunuldu. Bölge ağzıyla ilgili daha detaylı inceleme bütün metinlerin deşifresi bittiginde yapılacaktır.

Orta Karadeniz bölümünün iç kısmında yer alan ilin koordinatları, $34^{\circ} 57'$ - $36^{\circ} 31'$ doğu boylamları ile $41^{\circ} 04'$ - $40^{\circ} 16'$ kuzey enlemleridir. Amasya doğuda Tokat, güneyde Tokat ve Yozgat, batıda Çorum, kuzeyde Samsun illeriyle komşudur. Toplam 5.701 km^2 lik yüz ölçüme sahiptir.¹ İl merkezinin kuzey-doğusunda Taşova, güneybatısında Göynücek, kuzeybatısında Suluova, Merzifon, Gümüşhacıköy ve Hamamözü ilçeleri vardır.

2009 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Veri Tabanına (ADNKS) göre il merkezine bağlı 98 köy 7 belde olup nüfus sayısı ise 45.343'tür.²

¹ Amasya İl Yıllığı, T.C. Amasya Valiliği, Amasya 2007, s. 19.

² <http://amasya.gov.tr>. 07.12.2010

Yapılan arkeolojik araştırmalara ve eldeki belgelere göre Amasya tarihi MÖ 3000’li yıllara dayanmaktadır. Hitit, Frig, Kimmer, İskit, Lidya, Pers, Hellenistik-Pontus, Roma, Bizans, Danişmend, Selçuklu, İlhanlı ve Osmanlı medeniyetlerine ev sahipliği yapan şehir, bu süre zarfında önemli bilim adamları, âlimler, sanatkârlar ve şairler yetişirmiştir.³

Binlerce yıllık medeniyetlere ev sahipliği yapmış Amasya’nın kurucusunun kim olduğu ve Amasya adının kökeni hakkında çeşitli görüşler vardır. *MÖ 211-190 yılları arasında yaşayan Roma İmparatoru Septimus Severus’a özgü Amaseia sikkesindeki yazıda Yunan Tanrısı Hermes’in şehrin kurucusu olduğu belirtilmektedir.*⁴ Eski uygarlıklardan kalan belgelere ve sikkelere göre Amasya’nın ilk adının Hakmiş veya Hakpiş olduğu ileri sürülmektedir. Hitit döneminde şehrin adı “Amasid”, Hellenistik döneme ait belgelerde de şehrin adı “Ameseia” olarak geçmektedir.⁵ Pontus dönemindeki adının “Amasseia” olduğu şehir sikkeleri üzerinde geçen AMAΣΣEIA ibaresinden anlaşılmaktadır.⁶ İlk Çağ coğrafyacılarından Amasyalı Strabon, Coğrafya (Anadolu)⁷ adlı kitabında Amasya’dan “Amaseia” olarak bahsetmiş ve bu ismi *Amaseia (Amasya); Pontos’da, İris⁸ nehri üzerinde, Strabon ve Mithridates Eupator⁹’un doğduğu kent¹⁰* olarak tanımlamıştır.

“Ana Tanrıça Mâ’nın Şehri”¹¹

Ağız araştırmalarının sayısı 1940'larda başlayan yerli araştırmacılar dönemiyle artmıştır. Yapılan araştırmalara rağmen henüz üzerinde herhangi bir ağız araştırması ve derleme yapılmamış birçok bölge vardır. Bu bölgelerden biri de Amasya'dır. Şu ana kadar yapılan ağız çalışmalarında Amasya ağızına sadece belirli noktalarda değinilmiş, geniş anlamda yapılan çalışmalar da bir-iki yüksek lisans tezi ve makaleyle sınırlı kalmıştır.¹³

Ağız araştırmalarıyla ilgili önemli çalışmaları olan CAFEROĞLU, 1946 yılında yaptığı bir sınıflandırmada Amasya ağızını, "Amasya, Çorum, Ankara, kısmen Yozgat ağızları bölgesine dâhil etmiştir. KARAHAN da Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması¹⁴ adlı kitabında Amasya ağızını, Batı Grubu ağızlarının VI. grubuna dâhil etmiştir. ERDEM, Amasya Ağızları¹⁵ adlı bildirisinde, Amasya'yı geniş olarak düşünüldüğünde Batı Anadolu Ağızları, dar çerçevede de Orta Anadolu ağızları içerisine almıştır. *Amasya, Orta Anadolu ağızlarını temsil eden en iyi ağızlardan biridir.*¹⁶

Ölçünlü dille ağızlar arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Çünkü yazı dili, ağızları temel alarak meydana gelir. Bunun en güzel örneği Eski Anadolu Türkçesi'dir. Eski Anadolu Türkçesi yazı dili olma yolunda edeneğinde konuşulan ağızlardan birkaçını özellikle de Orta Anadolu ağızlarını kendine esas almıştır.¹⁷ Orta Anadolu ağızları içerisine dâhil edilen Amasya ile Eski Anadolu Türkçesi arasındaki ses benzerliğini inceleme bölümümüzün sonunda anlayabiliriz.

2. Ses Bilgisi

2.1. Ünlüler

2.1.1. Ünlü Çeşitleri

Amasya merkez ağızında, yazı dilimizde bulunan /a/, /ı/, /o/, /u/, /e/, /i/, /ö/, /ü/ gibi temel ünlüler yanında boğumlanma noktaları bakımından ünlü ve ünsüzlerin birbirlerine etkisi sonucu az çok değişikliğe uğramış ünlüler de vardır. Tespit edebildiğimiz bu ünlüler şunlardır: [á], [â], [ã], [ä], /ë/, [ê], [í], [î], [ó], [ô], [õ], [ú], [û], [ō], [ã]

/a/ Ünlüsünün Çeşitleri ([á], [â], [ã], [ä])

[á]: /a/ ile /e/ arasında tam artlaşmamış yarı ön, boğumlanma noktası orta damak olan bir ünlüdür. Bu ses çıkarılırken dil hafifçe geriye çekilir ve dilin ön kısmı kabarır. Amasya merkez ağızında sıkça kullanılan bu ünlü sistemli değildir. Çoğunlukla /a/>[á] ve /e/>[á] değişimi şeklinde ortaya çıkmıştır.

ünsüzlerin daraltıcı etkisi veya kendinden önceki-sonraki dar ünlülerin etkisiyle oluşur.¹⁸ óváсарayá, yázácāni (yazacağıni), ānnádacaḥ (anlatacak), zāmaḥ (semah), anacāz (anacūgaz).

Ayrıca bu ses /ğ/ sesinin düşürüldüğü kelimelerde de karşımıza çıkar. dāđıdu, yāı, cumāııá.

[â]: /a/ ile /o/ arasında tam yuvarlaklaşmamış art damak, yarı geniş bir ünlüdür. Bu sesin boğumlanmasında dil /a/ sesinde olduğu gibidir, ancak ağız yolu biraz daralmış ve dudaklar az da olsa yuvarlaklaşmıştır.¹⁹ /a/ ile /o/ arasındaki boğumlanma noktasında oluşan bu yuvarlak /a/ ünlüsünün oluşumunda dudak ünsüzlerinin ve yuvarlak ünlülerin etkisi büyüktür.²⁰ bāba, paḥlāva (baklava).

Genel olarak ağızlarda düz ünlüyü yuvarlaklaştırma eğilimi çoktur ve kesin bir kurala bağlı değildir.²¹ Bunun yanı sıra [â] sesine bölge ağızında çok nadir rastlanmaktadır.

[ã]: Genizsi /n/([ñ])'nin düşmesi ve genizelliğin yandaki /a/ ünlüsüne geçmesiyle oluşan bir sestir. qã (ona), buã (buna).

/e/ Ünlüsü ve Çeşitleri(/è/, [ã], [ê], [é])

/è/: /e/ ile /i/ arasında, /i/'ye daha yakın, kapalı veya yarı kapalı, dar veya yarı dar, dil sırtı /i/'ye nazaran biraz daha geride kabarak oluşan bir ünlüdür.²² Amasya ağızında çok rastlanan sistemli bir /e/ ünlüsüdür. èvelce, dède, gèleceğ, gèdeceg, ètti, èkmã (ekmeğe).

[ê]: /e/ ile /ö/ arasında yarı yuvarlakmış bir ünlüdür. Dudak ünsüzlerinin etkisiyle ve /ö/ ünlüsünün dudak ünsüzlerinin yanında düzleşmesi sonucu oluşmuştur. bëyle (böyle), dèvlet(devlet), öylè (öyle).

[ã]: /a/ ile /e/ arasında /e/'ye daha yakın bir ünlüdür. Boğumlanma noktası /e/'ye nazaran daha geridedir. Bölge ağızında bu ses yaygın değildir. àlli (elli), āngin (Engin).

/ı/ Ünlüsü ve Çeşitleri([í], [ĩ])

[í]: /ı/ ile /i/ arasında /i/'ye daha yakın yarı art bir orta damak ünlüsüdür. Bu sese, kelime köklerinde ve ilgi hali ekinde rastlanır. Orta damağın /i/'ye daha yakın bir bölgesinde boğumlanan ve /ı/ ile /i/ arasındaki ses basamağında bulunan önlüleşmiş bir /ı/ ya da artlaşmış bir /i/ ünlüsüdür.²³

Bu ses /ç/, /ş/, /y/ gibi önlüleştirici özelliğe sahip seslerin tesiriyle ortaya çıkmıştır. Metinlerin büyük bir kısmında da genellikle /y/'nin önlüleştirici tesiriyle oluşmuş [í]'ye

[i]: /i/ ile /u/ arasında yarı yuvarlaklaşmış bir ünlüdür. Bu sesin oluşumunda yanındaki dudak ünsüzlerin tesiri büyüktür. ğarışduruyoduğ (kariştiriyorduk), olıdu (olurdu), áyri (ayrı).

/o/ Ünlüsü ve Çeşitleri ([ó],[ö])

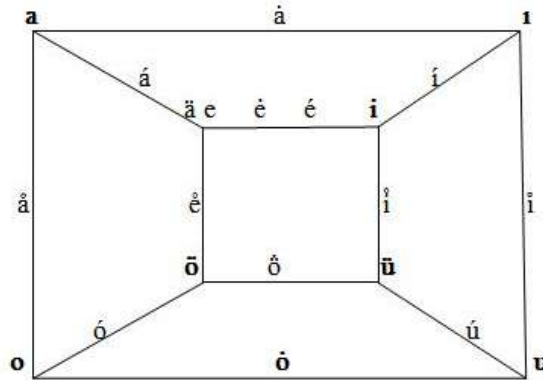
[ó]: /o/ ile /ö/ arasında /o/’ya daha yakın, yarı art, yuvarlak bir ünlüdür. Tek veya çok heceli kelimelerin ön ve iç seslerinde rastladığımız, ön damaktaki ö ünlüsünün boğumlanma noktasının orta damak sınırına kayması ile oluşan bir ünlü çeşidir. Sistemli şekilde görölen bu ünlü, /ğ/, /k/ ünsüzlerinin artlaştırıcı etkisiyle oluşmuştur. kıoy, ğomecañız, ğosderiy. şimdiki zaman ekindeki /r/’nin düşmesi ve /y/ sesinin önlüleştirici tesiriyle [ó] sesi ortaya çıkar. ğonderiyó (ğonderiyor).

Başta Orta-Anadolu, kısmen Rize ve Trabzon ağızları olmak üzere, adeta düzenli bir durumda diğer ağızlarda da /ö/ ve /ü/ seslerinin /ö/>/o/ ve /ü/>/u/ ya doğru kaymakta oldukları görölmektedir. Bu değişim, daha fazla ilk hecelerde gelişerek, kendinden sonrakiler üzerine de etkisini yaymaktadır.²⁵

[ö]: /o/ ile /u/ arasında yarı-kapalı yuvarlak geri ünlüdür.²⁶ /o/ ile /u/ arasında boğumlanan, yarı geniş, art [ö] ünlüsü, bölge ağızında sıkça kullanılmaktadır. Sistemli olmasa da genellikle kelimelerin ilk hecelerinde bulunur. ğocam (kocam), yóh (yok), sóna (sonra), ósman. /ğ/ sesinin düşmesi sonucu yan yana gelen iki ünlüden dar olanı /o/ sesini daraltmış ve [ö] ünlüsü ortaya çıkmıştır. sóuh, dóul, yóudu. Yine sistemli olmamak kaydıyla bazı şimdiki zaman çekimlerinde [ö] ünlüsüne rastlanmaktadır. bilmiyóm (bilmiyorum), yařıyóm (yaşıyorum), diyólar (diyorlar), oluyó (oluyor), diyóh (diyoruz), bürüküyóę (birikiyoruz).

/u/ Ünlüsü ve Çeşitleri([ú])

[ú]: Geri boğumlanmalı /u/ ünlüsü ile ön boğumlanmalı /ü/ ünlüsü arasındaki orta damak bölgesinde, dil sırtının orta damağın ön kısmına yükselmesi ile boğumlanan artlaşmış bir /ü/ ünlüsüdür.²⁷ Daha çok /ğ/, /k/ ünsüzlerinin ses çevresinde boğumlanma noktasını nispeten geriye çekmesi sonucu ortaya çıkmıştır.²⁸ böyúęler (büyükler), ğósüne (ğögsüne), kıoyúñ (köyün), ğorevlú (ğörevli), ğétúduęleri (getirdikleri), dúún, úř (üç), úcún (için), ğún (gün).

Tablo 1. Amasya Merkez Ağızındaki Ünlüleri Gösterir şema

²⁵ Ahmet Caferoğlu, “Anadolu ve Rumeli Ağızları Ünlü Değişmeleri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara 1964, 14.

²⁶ Zeynep Korkmaz, *Güney-Batı Anadolu Ağızları Ses Bilgisi(Fonetik)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 10

²⁷ Age, s. 7.

²⁸ Mehmet Dursun Erdem - Esra Kirik - Sibel Üst – Güner Dağdelen, “Türkoğlu Ağızı (Kahramanmaraş Ağızları-1)”, *Turkish Studies*, Volume 4/8 Fall, 2009, s. 2528.

2.1.1.2. Ünlülerde Uzunluk Kısıklık

Ünlüler söyleniş süreleri bakımından uzun, kısa ve normal süreli ünlüler olmak üzere üçe ayrılır. Türkiye Türkçesinin ünlüleri daha çok normal süreli ünlülerdir.²⁹ *Boğumlanma süreleri normal (temel) ünlülerin boğumlanma sürelerinden daha uzun olan –yahut normal uzunluktaki iki ünlünün boğumlanma süresini içine alan- ünlülere uzun ünlüler denir.*³⁰ Uzun ünlüler, birincil/asli uzun ünlüler ve ikincil uzun ünlüler olmak üzere ikiye ayrılırlar. Birincil uzun ünlüler, Türkmen, Yakut ve Halaç lehçelerinde sistemli olarak korunmuştur. Kelimenin kullanıldığı ilk dönemlerde uzun olmadıkları halde sonradan çeşitli ses olayları sonucunda uzamış olan ikincil uzun ünlüler, Türkiye Türkçesi ağızları ve bazı çağdaş Türk yazı dillerinde görülmektedir. Bölge ağızında h, g, ğ, k, l n, ñ, r, v, y ünsüzlerinin düşmesi sonucunda ikincil uzun ünlüler ortaya çıkmıştır.³¹

Amasya merkez ağızında birincil uzun ünlü olarak adlandırabileceğimiz ünlüye sadece *yıka-* kelimesinde karşılaşmıştır. *yīhandım*.

2.1.1.2.1. Uzun Ünlülerin Normal Süreli Ünlüye Dönüşmesi

Türkiye Türkçesinde yabancı dillerden özellikle Farsça ve Arapçadan alınan kelimelerdeki ünlü uzunlukları korunmuştur.³² Ancak bölge ağızında, uzun ünlüler kısalarak, normal süreli ünlüye dönüşmüştür. *barabar* (berāber), *dene* (tāne), *imam* (imām), *zaman* (zamān).

2.1.1.2.2. Normal Süreli Ünlülerin Kısa Ünlüye Dönüşmesi

Amasya merkez ağızında bazı ünlüler vurgusuz durumda ve hızlı konuşma sırasında kısalmıştır. *yānına*, *yāşımdayım*, *alūlar*.

Ünlüyle biten bir kelimedenden sonra ünlüyle başlayan bir kelime geldiğinde ilk kelimenin sonundaki dar ünlü kısalmaktadır. *yēñi_ismi*, *oldü_üçün*, *ertes_i_ünde*.

Bölge ağızında, yazı dilinde düştüğü halde /r/ ve /m/ ünsüzlerinden sonra korunan ek-fiilin /ı/ ünlüsü kısalmaktadır. *varıdı*.

Ünlü türemesi yoluyla bazı kelimelerin başına gelen /ı/ ve /i/ ünlüleri kısadır. *īrahat*, *īramazan*.

2.1.1.2.3. Hece Kaynaşmasıyla Oluşan Uzun Ünlüler

Konuşma dilinde özellikle ağızlarda bazı ünlüler önlerindeki heceleri eriterek uzun ünlü biçimine girerler. /h/, /r/, /ğ/, [ñ], /y/ ve /h/ ünsüzlerinin erimesi sonucunda uzun ünlüler oluşmaktadır.³³ *ortalānda* (ortalalarında), *tağsīnen* (taksiyle), *bādan*, *būdāy*, *ğānımız*, *hāne*, *bōle* (böyle), *bilim* (bileyim).

Şimdiki zaman eki –ecek, –acak’ın birinci teklik ve birinci çokluk çekimlerinde hece kaynaşmasıyla –cēm/cām şekilleri kullanılmaktadır. *gidecēm* (gideceğim), *dö necām* (döneceğim).

²⁹ Ahmet Buran, “Çağdaş Türk Yazı Dillerinde ve Türkiye Türkçesi Ağızlarında İkincil Uzun Ünlüler”, **II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat Ve Edebiyat Bilgi Şöleni**, Erciyes Üniversitesi, 10-12 Nisan 2006, Kayseri, s. 289.

³⁰ Zeynep Korkmaz, **Nevşehir ve Yöresi Ağızları**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 37.

³¹ Daha geniş bilgi için bk. ERDEM 2008, 502-562; GABAİN 1988, 33; Ahmet Buran, “Çağdaş Türk Yazı Dillerinde ve Türkiye Türkçesi Ağızlarında İkincil Uzun Ünlüler”, **II. Kayseri Ve Yöresi Kültür, Sanat Ve Edebiyat Bilgi Şöleni**, Erciyes Üniversitesi, 10-12 Nisan 2006, Kayseri, s. 289; Ercan Alkaya, “Sibirya Tatar Türkçesindeki Uzun Ünlüler Üzerine Bir Değerlendirme”, **Turkish Studies**, Volume 3/4, Summer 2008, ss. 19-42; KORKMAZ 1995, 123-127.

³² Mehmet Dursun Erdem - Ramazan Bölük, “Kaş (Antalya) Ağızı Ses Özellikleri Üzerine”, **Turkish Studies**, Volume 6/1, Winter 2011, 2011, s. 412.

³³ Mehmet Dursun Erdem, **Asarcık Ağızı**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2001, s. 27.

*Üçüncü teklik şahıs iyelik ekinin kaynaşması sonucu, kaynaşan sestem önceki ünlüler uzamaktadır.*³⁴ ğáynatān (kaynatanın), yázacāni (yazacağı), kıynāni (kıynağını).

2.1.1.2.4. Ünsüz Düşmesiyle Oluşan Uzun Ünlüler

*Düşme eğiliminde olan ünsüzlerin önce söyleyişteki belirginlikleri zayıflar ve boğumlanma süreleri kısaltmaya başlar. Yok olmaya ya da ünlüleşmeye doğru giden ünsüzün kaybettiklerini, genellikle yanındaki diğer bir ünlü üzerine alır. Böylece yok olmaya doğru giden sesin geride bıraktığı mirasla güçlenen ünlü daha belirgin ve boğumlanma süresi daha uzun güçlü bir ses haline gelir.*³⁵ -k-, -ğ-, -l-, n-, -y ünsüzleri düştükleri ya da eriyerek ünlüleşip kayboldukları zaman kendilerinden önceki ünlüleri uzatırlar.³⁶ Amasya merkez ağzında bazı kelimelerdeki /ğ/, /n/, /y/, /k/, /h/ ve /v/ ünsüzleri düşer ve bunlar kendinden önceki ünlünün uzamasına sebep olurlar. dādan, dōma, bōle, işallah (inşallah), ōsūzum (öksüzüm), rāmet (rahmet).

2.1.1.3. İkiz Ünlüler

Türkiye Türkçesi ağızlarında ünlü düşmesi, hece sonlarındaki /y/ ve /v/ ünsüzleri ile iç sesteki /y/, /v/, /ğ/ ve /h/ ünsüzlerinin erimeleri sonucunda yan yana gelen ikiz ünlüleri oluştururlar.³⁷ Amasya merkez ağzında genellikle /ğ/, /y/ ünsüzlerinin düşmesi sonucu bu seslerin her iki tarafında bulunan ve ayrı hecelere ait iken aradaki ünsüzün kaybolması ile yan yana gelmiş ünlüler, ikiz ünlüleri oluştururlar.

2.1.1.3.1. Yükselen İkiz Ünlüler

Birinci ünlüsü ikinci ünlüsünden daha dar olan ikiz ünlüler, yükselen ikiz ünlüler diye adlandırılır.³⁸ İkinci ünlüsü vurgulu, birinci ünlüye göre daha sürekli olan ikiz ünlü türü³⁹ Amasya merkez ağzında genellikle /ğ/ ünsüzünün erimesi sonucu oluşmaktadır. sanduā, ğūnnūce.

2.1.1.3.2. Eşit İkiz Ünlüler

Her iki ögesindeki ünlü aynı ve boğumlanma süreleri eşit olan ikiz ünlü türüdür (KORKMAZ 1994b; 42). Genellikle iki ünlü arasındaki /ğ/, [ñ] ve /y/ seslerinin erimesi sonucunda oluşmuştur. Bölge ağzında aa, oo, úú, üü, uu şekilleri görülmektedir. Bu kullanımlar sistemli değildir. bildūúm (bildiğim), içiim (içeyim), çocuu (çocuğu), laābı (lağabı), baā (baña).

2.1.1.3.3. Alçalan İkiz Ünlüler

İkinci ünlüsü birinci ünlüsüne göre daha dar ve süresiz olan ikiz ünlülere alçalan ikiz ünlüler denir.⁴⁰ Amasya merkez ağzında alçalan ikiz ünlülere sıkça rastlanmaktadır. doūmlūim (doğumluyum), deġđđi (deġđđti), dāđđđđđđ (dađđđđđđ), yōđđđ (deġđđ).

2.1.1.4. Ünlü Uyumları ve Ünlü Benzeşmeleri

Ünlü uyumları ve ünlü benzeşmeleri seslerin birbirlerine yaptıkları etkilerin sonucudur. Ses deġđđişmelerinin önemli yer tuttuğu Türkçede⁴¹, üç türlü uyumdan bahsedebiliriz.

³⁴ Yusuf Avcı, Amasya Aydınca Ağızı (İnceleme- Metinler- Sözlük), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sivas 1988, s. 38.

³⁵ Ahmet Buran, “Çağdaş Türk Yazı Dillerinde ve Türkiye Türkçesi Ağızlarında İkincil Uzun Ünlüler”, **II. Kayseri Ve Yöresi Kültür, Sanat Ve Edebiyat Bilgi Şöleni**, Erciyes Üniversitesi, 10-12 Nisan 2006, Kayseri, s. 291-292.

³⁶ Zeynep Korkmaz, **Nevşehir ve Yöresi Ağızları**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 38.

³⁷ Zeynep Korkmaz, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007, s. 128.

³⁸ Mehmet Dursun Erdem, **Asarcık Ağızı**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2001, s. 29.

³⁹ Zeynep Korkmaz, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007, s. 128.

⁴⁰ Mehmet Aydın, **Aybastı Ağızı** (İnceleme-Metin-Sözlük), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2002, s. 16.

1. Önlük-Artlık Uyumu
2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu
3. Genişlik-Darlık Uyumu

Amasya merkez ağızında bu ünlü uyumları mevcuttur.

2.1.1.4.1. Önlük-Artlık Uyumu

Yalın veya eklerle uzatılmış olan kelimelerde ilk hecede bulunan ünlünün önlük-artlık niteliğinin sonraki hecelere aktarılması⁴² olarak adlandırılan bu uyum diğer Türkiye Türkçesi ağızlarında olduğu gibi Amasya merkez ağızında da sağlam bir yapı arz eder. Bazı alıntı kelimelerin ve önlük-artlık uyumuna uymayan eklerin bu uyumun etkisi altına girdikleri görülmektedir.

Amasya merkez ağızında çeşitli dillerden alınan kelimelerin büyük bir kısmında ilerleyici ve gerileyici benzeşme yoluyla önlük-artlık uyumu görülmektedir.

İlerleyici Benzeşme Yoluyla:

Hem önlüleştirici hem artılaştırıcı yönde görülen bu benzeşme, Amasya merkez ağızında kendini göstermektedir. mezer, vaht (vakit), dene (tāne), habar.

Gerileyici Benzeşme Yoluyla: nişan (nişan), eteş (ateş).

Çift Yönlü Benzeşme Yoluyla:

Orta hecede kalan ünlü, önünde ve arakasında kalan ünlüleri etkileyerek onları kendisine benzetir. Bu benzeşme bölge ağızında bir kelimedede görülmektedir. barabar (beraber).

Yine “ile” edatı kelimeyle benzeşme yoluna girer ve uyuma tabi olur. adamınan (adam ile)

Bölge ağızında bazı edatların Eski Anadolu Türkçesindeki şekillerini korudukları görülmektedir.⁴³ yanı (yani), hanı (hani), hangı (hangi).

2.1.1.4.1.1. Önlük-Artlık Uyumunun Bozulması

Amasya merkez ağızında önlük-artlık uyumu bazı ünsüzler ve ekler etkisiyle bozulmaktadır.

/y/ ünsüzünün etkisi dolayısıyla şimdiki zaman eki bazen uyuma tabi olurken bazen de uyumu bozmaktadır. Bölge ağızında şimdiki zaman ekinin sistemli bir kullanımı yoktur. On iki değişik şekilde şimdiki zaman ekiyle karşılaşılmaktadır. Bu açıdan bakacak olursak Amasya merkez ağızında şimdiki zaman eki önlük-artlık uyumunu bazen bozmaktadır. alıyi (alıyor), gelişelâ (geliyor), okuyü (okuyor).

Bölge ağızında art sıradan başlayıp art sıradan devam eden bazı kelimelerde ön sıradan ünlülere geçilmiştir. misir (mısır), emme (ama).

2.1.1.4.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Düzlük-yuvarlaklık uyumu, basit ya da bileşik kelimelerde ünlülerin düzlük-yuvarlaklık bakımından ilk hece ünlüsüne göre ayarlanmasıdır.⁴⁴ Eski Anadolu Türkçesinde düzlük-yuvarlaklık uyumunun aleyhine dilde birçok gelişme meydana gelmiştir. Batı Türkçesinde Osmanlıcanın son dönemlerine geldiğinde bu uyumun dilimize girdiğini görmekteyiz. Türkiye Türkçesine

⁴¹ Zeynep Korkmaz, **Neveşehir ve Yöresi Ağızları**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 44.

⁴² Zeynep Korkmaz, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007, s. 51

⁴³ Yusuf Avcı, **Amasya Aydınca Ağızı (İnceleme- Metinler- Sözlük)**, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sivas 1988, s. 48.

⁴⁴ Zeynep Korkmaz, **Neveşehir ve Yöresi Ağızları**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 53.

gelindiğinde de bu uyum kuvvetli bir şekilde kendini göstermiştir.⁴⁵ Araştırmalarımız sonucunda Amasya merkez ağzında düzlük-yuvarlaklık uyumunun tam olarak gerçekleşmediğini söyleyebiliriz. böyle (böyle).

Amasya merkez ağzında şimdiki zaman ekinin düzleştiği görülmektedir. geliyá (geliyor), diyelá (diyorlar).

Bölge ağzında “için” edatı art heceyle başlayan kelimelerde Eski Anadolu Türkçesi’ndeki yuvarlak şeklini devam ettirmiştir. oldü_úcün (olduğu için).

2.1.1.4.2.1. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması

*Eski Anadolu Türkçesinden bu yana asli yuvarlak şekillerin devam etmesi düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozar.*⁴⁶ Eski Anadolu Türkçesindeki yuvarlak şekillerin korunduğu bölge ağzında, düzlük-yuvarlaklık uyumu genellikle bozulmuştur. cêvüzüñ (cevizin), dâğduludu (dağıtılırdı), gêtüriyım (getireyim), nirelüsüñ (nerelisin).

2.1.1.4.3. Genişlik-Darlık Uyumu

Bölge ağzında genişlik-darlık uyumu oldukça yaygındır. Bu uyum genellikle daralma yönünde gerçekleşmiştir. dâğduludu (dağıtılırdı).

Genişleme yönündeki uyum daha az kelimedede karşımıza çıkmaktadır. deşermen (değirmen), gózel (güzel).

2.1.1.5. Ünlü Değişmeleri

Amasya merkez ağzında çeşitli sebeplerden dolayı ünlü değişmeleri gerçekleşmiştir. İlerleyici veya gerileyici yönde olan bu değişmelerin çoğu “/y/, /ş/, /ç/, /z/, /s/, /m/, /n/, /t/”⁴⁷, ünsüzlerinin önlüleştirici etkisinden kaynaklanmaktadır. Bölge ağzındaki ünlü değişimlerini şu şekilde inceleyebiliriz:

2.1.1.5.1. Art Ünlülerin Önlüleşmesi

/a/>/e/ değişimi: Amasya merkez ağzında ilerleyici veya gerileyici benzeşmeler sonucunda /a/>/e/ değişimi görülmektedir. eteş (ateş), dene (tâne), emme (ama), birez (biraz).

a>á değişimi: /a/>/e/ değişiminin bir ön safhasıdır. Genellikle /y/ ünsüzünün önlüleştirici tesiri sonucunda bu değişim gerçekleşmiştir. háyrim (hayırım), çáyimi (çayımı), oriyá (oraya), yárisı (yarısı), ámme (ama), buriyá (buraya), gáyánanam (kaynanam).

/ı/>/i/ değişimi: Bölge ağzında çok az görülen bir değişimdir. misir (mısır). /ı/-/i/ değişikliğinin Türkçede /ı/ vokalinin normalden kısa olmasıyla ortaya çıktığını belirten ERGİN, “dahi, hani, hangi” kelimelerinin bazı ağızlarda bugün “dahı, hanı ve hanğı” şeklinde kullanıldıklarını belirtmiştir.⁴⁸ Bu kelime, Amasya merkez ağzında *hanğı* şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

hanğı(ET)>hangi(TT) /ı/>/i/

hanğı(ET)=hanğı(Amasya Ağzı)

⁴⁵ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-Yayım-Tanıtım, İstanbul 2003, s. 72.

⁴⁶ Mehmet Dursun Erdem - Esra Kirik - Sibel Üst - Güner Dağdelen, “Türkoğlu Ağzı (Kahramanmaraş Ağızları-1)”, *Turkish Studies*, Volume 4/8 Fall, 2009, s. 2531.

⁴⁷ Yusuf Avcı, *Amasya Aydınca Ağzı (İnceleme- Metinler- Sözlük)*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sivas 1988, s. 56.

⁴⁸ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-Yayım-Tanıtım, İstanbul 2003, s. 80-81.

/ɨ/>[i] değişimi: Bu değişim /ɨ/>/i/ değişiminin bir ara evresidir. /y/ ünsüzünün önlüleştirici tesiri sonucunda gerçekleşmiştir. gölbaşı (gölbaşı), yapıyódum (yapıyodum), yáziyódum (yazıyodum).

2.1.1.5.2. Ön Ünlülerin Artlaşması

/e/>/a/, /e/>[á] değişimi: Bu değişim sadece birkaç örnekte görülmektedir. habar (haber), ğardaş (kardeş), barabár (beraber), dönecám (döneceğim).

/ö/>[ó] değişimi: Sistemli şekilde görülen bu değişim genellikle /ğ/, /k/ ünsüzlerinin artılaştırıcı etkisiyle oluşmuştur. ósúzúm (öksüzüm), kóy (köy), ğónderdim (gönderdim), kóğ (kök), kómeç (kömeç).

/ü/>[ú] değişimi: Sistemli bir şekilde görülen bu değişim, /ğ/, /k/ ünsüzlerinin tesiriyle meydana gelmiştir. ğúccúğ (küçük), múlkúm (mülküm), ğún (gün), kóğú kútú (kökü kütüğü).

Yüne /ğ/ ünsüzünün erimesi ile /ü/>[ú] değişimi gerçekleşmiştir. dúún.

2.1.1.5.3. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

/ɨ/>/u/ değişimi: /ɨ/>/u/ değişiminin Amasya merkez ağızındaki en önemli sebebi Eski Anadolu Türkçesindeki yuvarlak şekilli kelimelerin devam etmesidir. Bunun yanında yine dudak ünsüzlerinin etkisiyle de bu değişim görülmektedir. nişannuna (nişannına), yáluñuz (yalnız), puñar (pınar), altun (altın).

/ɨ/>[i] değişimi: Fazla görülen bir değişim değildir. aldı (aldı), ğuşanıdu (kuşanırdı), olıdu (olurdu), daıdıdu (dağıtırdı), áyri (ayrı).

/i/>/ü/, /i/>/u/ değişimi: Yine fazla görülen bir değişim değildir. ğelüdük (gelirdik), gendü (kendi).

/a/>[á] değişimi: Sistemli olmayan bu değişim sadece bir iki kelimedede görülmektedir. bába, baĥláva.

/e/>/ö/ değişimi: Dudak ünsüzlerinin etkisi sonucunda görülen bu değişim sistemli değildir, sadece belirli kelimelerde görülmektedir. dēvlet (devlet).

2.1.1.5.4. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

Amasya merkez ağızı, düzleşmenin çok az görüldüğü bir ağız bölgesidir. Yuvarlak ünlülerin düzleşmesi olayı sistemli değildir ve sadece belirli kelimelerle sınırlıdır.

/ö/>/e/ değişimi: Genellikle y ünsüzünün önlüleştirici tesiriyle gerçekleşen bir değişimdir. Bölge ağızında fazla görülmemektedir. böyle (böyle).

/o/>/e/ değişimi: /y/ ünsüzünün önlüleştirici tesiriyle şimdiki zamanın kullanımlarında karşılaşılan bir değişimdir. diyelá (diyorlar).

2.1.1.5.5. Geniş Ünlülerin Daralması

/a/>[á] değişimi: /a/>/ɨ/ değişiminin bir ara merhalesidir. Genellikle /ğ/ ünsüzünün erimesi sonucu yan yana gelen ünsüzlerden geniş olanı daralmaktadır. Bölge ağızında pek fazla görülmemektedir. zámán, daıduğudu (dağıtırdı), yáı (yağı).

/e/>/i/ değişimi: Genellikle /y/ ünsüzünün daraltıcı ve önlüleştirici⁴⁹ etkisiyle oluşan bir ünlü değişimidir. dóvmiye (dövmeye), tekniyé (tekneye), neriye (nereye).

⁴⁹ Mehmet Dursun Erdem, **Asarcık Ağızı**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2001, s. 44.

Bölge ağızında –ince zarf-fiil eki ön sıradan kelimelerde –inci şeklini almaktadır. gelince (gelince), gidince (gidince).

/e/>/è/ değişimi: Çok yaygın olan bir ünlü değişimidir. Değişim niteliği taşıyan örneklerin yanında eski şekillerin devamı niteliğinde de /è/ vardır. Yine /y/ ünsüzünün önlüleştirci ve daraltıcı tesiri sonucunda oluşmuştur. bês, gèrçegden (gerçekten), èziyödu (eziyodu), dèyneg (deynek), èveli (eveli).

/e/>[ä] değişimi: Sadece bir iki kelimedede görülen bir ünlü değişimidir. älli (elli), ängin (engin).

/o/>[ö] değişimi: /o/>/u/ değişimide bir ara merhale niteliğindedir. Sistemli olan değişime, genellikle şimdiki zaman ekinde rastlanmıştır. dönüyö (dönüyor), öna (ona), diyöh (diyorusuz), yöh (yok), yapiliyö (yapılıyor).

/ö/>[ö] değişimi: Sadece birkaç örnekte görülen bir değişimdir. böyüglèr (büyükler).

2.1.1.5.6. Dar Ünlülerin Genişlemesi

/i/>/e/, /i/>/è/ değişimi: Bölge ağızında pek fazla görülememektedir. hèç (hiç), èşitdim (işittim).

/ü/>/ö/, /ü/>[ö] değişimi: Pek fazla görülmeyen bir değişimdir. böyük (büyük), hókümet (hükümet).

2.1.1.6. Ünlülerde Türeme ve Düşme

2.1.1.6.1. Ünlü Düşmesi

Türkçe kelimelerdeki orta hece ünlüsünün vurgusu az olduğundan vurgusuz orta hece ünlüsü genellikle düşer. Bölge ağızında ünlü düşmesi de yine kelimelerin orta hecesinde görülmektedir. Vurgusuz orta hece ünlüsünün düştüğü bu kelimeler pek fazla değildir. èyce (iyice), öyleymiş (öyle imiş).

Bazı kelime birleşmelerinde de ünlü düşmesi görülmektedir. neblim (ne bileyim)

2.1.1.6.2. Ünlü Türemesi

Amasya merkez ağızında ünlü türemesi kelime başında ve kelime ortasında görülmektedir. Kelime başındaki ünlü türemesi genellikle /r/ ve /l/ ile başlayan alıntı kelimelerdedir. Türkçe kelimelerin başında /r/, /l/ ünsüzleri bulunmaz. Bu sebeple bu kelimelerin başına bir ünsüz getirilir. Araştırmalarımız sonucunda /r/ ve /l/ ünsüzlerinin başına getirilen bu ünlü genellikle /i/-/i/ hatta kısa /i/([ĩ]-[ĩ]) olmuştur. iramazan (ramazan), ilāzım (lāzım).

Bunun dışında yine alıntı kelimelerde çift ünsüz arasına bir ünlü getirilmiştir. tiren, sipor, tıraş.

2.1. Ünsüzler

2.2.1. Ünsüz Çeşitleri

Bölge ağızında, yazı dilinde bulunan ünsüzlerin dışında bazı ünsüzler de vardır. Bunlar, [ç], [y], /ğ/, /k/, [K], [S], [l], /ñ/, [T], [v], [y], [F], [C], [r] ünsüzleridir.

[ç]: /c/ ile /j/ arasında boğumlanan, bölge ağızında çok seyrek kullanılan bir sestir. çandarma (jandarma).

[Ç]: Sert damağın ön tarafında boğumlanan, /c/ ile /ç/ arasındaki bu ses yarı tonlu bir ünsüzdür. Amasya merkez ağızında fazla bulunmamaktadır. hèç (hiç).

[F]: Sızıcı diş-dudak ünsüzleri olan /f/ ve /v/ arasında boğumlanan bu ses /f/ye daha yakındır. esdaFu||ah.

/ğ/: Yumuşak damağın arkasında boğumlanan ve art sıradan ünlülerle hece kuran ünsüzdür. /g/ sesi /ö/ ve /ü/ ünlüleriyle hece kurduğunda boğumlanma noktasını geriye çekerek /ğ/ sesine dönüşür. Yanındaki ünlüleri de art veya yarı art ünlülere dönüştürür. gönderdim (gönderdim), güzel (güzel), güyâ (güya-damat-), gün (gün), ğardaş (kardeş), ğöz (göz), temüzlüg (temizlik).

h: Bölge ağızında çok sık karşılaşılan hırıltılı /h/ sesi, kelime ortası ve kelime sonu art damak ünsüzü /k/'ların hırıltılı sese dönüşmesiyle oluşur. yöh, aylıh (aylık), çihardi (çıkardı), varlıh, ayâh.

Şimdiki zamanın üçüncü çokluk çekiminde sistemli şekilde hırıltılı h sesiyle karşılaşılmaktadır. bürüküyög (birikiyoruz), yapıyöh (yapıyoruz).

/k/: Katı, patlamalı, tonsuz art damak ünsüzü⁵⁰ olan k, Amasya merkez ağızında sistemli olarak kullanılan bir ünsüzdür. Ön damak ünsüzü olan /k/ kelime başında kullanılırken genellikle orta damağa kayar, bunun sonucunda /k/ ünsüzü oluşur. Bu ünsüz yanındaki ünlüleri artışıltırır. kómür (kömür), kómúk (komik), kóy (kök), ókúz (öküz).

Sistemli olmasa da bazı kelimelerde bulunan /g/'lerin de art damak ünsüzü olan /k/'ya dönüştüğü durumlar da vardır. kún (gün).

[K]: /k/ ile /g/ arasında boğumlanan [K] ünsüzü, bölge ağızında pek fazla bulunmamaktadır. Kelimelerin orta hecelerinde ve son hecelerinde bulunmaktadır. gèldúK (geldik), kèşkeK (keşkek).

[I]: Art sıradan ünlülerle beraber kullanılan bu ünsüz Amasya merkez ağızında sistemli olarak kullanılmaktadır. çalışduh (çalışdık), oluyödu (oluyordu), ohu (okul), amasyâlu (Amasyalı).

[ñ]: *Türkiye Türkçesi ağızlarında yaygın olarak görülen bu ünsüzde boğumlanma dil sırtının yumuşak damakta kapanması ile oluşur.*⁵¹ [ñ] ünsüzü iyelik çekiminin ikinci şahsında, ilgi halinde, işaret ve şahıs zamirlerinde, fiil çekimlerinin ikinci şahıslarında ve bazı kelime köklerinde yaşamaktadır.⁵² nê yâziyôsüñ?, yêñi, puñar (pınar), oña (ona), amcañ (amcan).

[T]: /t/ ile /d/ arasında boğumlanan bu ses bölge ağızında çok nadir bulunmaktadır. gètTi (gitti), rahmeTli.

[v]: Çift dudak /v/'si⁵³ olarak adlandırılan bu ses sadece belirli kelimelerde karşımıza çıkmaktadır. avu, (bu-abu).

[S]: /s/ ile /z/ arasında boğumlanan bu ses sistemli olarak görülmemektedir. gèlisiS (geliyorsunuz).

[r], [y] [h], ünsüzleri düşme durumuna gelmiş, gevşek boğumlanmalı ünsüzlerdir.⁵⁴ gidiyolağ

2.2.2. Ünlü-Ünsüz Uyumunun Bozulması

Ön ünlülerle ön damak ünsüzlerinin, art ünlülerle art damak ünsüzlerinin yan yana bulunması olayına ünlü ünsüz uyumu denir. Amasya merkez ağızında /k/, /ğ/, [ñ] ünsüzlerinin bu

⁵⁰ SAĞIR Mukim, "Anadolu Ağızlarında Ünlüler", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara 1995, s. 399.

⁵¹ Age, s. 402.

⁵² Tefik Pekacar, *Suluova Ağızları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Eylül 2003, s. 40.

⁵³ Mehmet Dursun Erdem, *Asarcık Ağızı*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2001, s. 52.

⁵⁴ Zeynep Korkmaz, *Neveşehir ve Yöresi Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 70.

uyumu bozduğu, özellikle /k/ ve /g/ ünsüzlerinin /ö/ ve /ü/ ünlüleri ile hece kurduklarında ünlü-ünsüz uyumun bozulduğu görülmektedir. geldúg (geldik), yelleşdúg (yerleştik), kótú (kötü), óñúmúзде (önümüzde).

/y/ ünsüzünün önlüleştirici tesiri sonucunda da art sıradan ünlü bulunduran kelimelerde yine ünlü ünsüz uyumunun bozulduğu görülmektedir. hayırdur (hayırdır), yázıb (yazıp), yaşına (yaşına).

2.2.3. Ünsüz Değişimleri

2.2.3.1. Ötümlüleşme

Yöre ağızında ötümlüleşmeler kelime başında, ortasında ve sonunda tespit edilebilmektedir.

2.2.3.1.1. Kelime Başında Ötümlüleşme

Amasya merkez ağızında kelime başında ötümlüleşme sistemli olarak görülmektedir.

/k-/>/g-/ değişimi:

Araştırma bölgemizde sistemli olarak kelime başı /k/'ların kelime başı /g/'ya dönüştüğü görülmektedir. gızım (kızım), gahmağ (kağmak), gardaş (kardeş), gannım (karnım).

/k-/>/g-/ değişimi:

Bölge ağızında sistemli olarak görülen bir ötümlüleşme olayıdır. irahmetlúg (rahmetlik), gi (ki), gendü (kendi).

/s-/>/z-/ değişimi:

Sadece birkaç kelimedede görülen ötümlüleşmedir. zabah (sabah).

/t-/>/d-/ değişimi: dene (tâne), datlı, dutmağ.

/p-/>/b-/ değişimi:

Bu değişim sadece birkaç kelimedede görülmektedir. bişüdüg (pişirdik), bencere (pencere),

2.2.3.1.2. Kelime İçinde Ötümlüleşme

Kelime içinde ötümlüleşme olayına çok sık rastlanmaktadır.

/k-/>/g-/ değişimi:

çocuğlar, başğa (başka).

/t-/>/d-/ değişimi:

ehdiyár (ihtiyar), étdiler (ettiler), dohdur (doktor).

2.2.3.1.3. Kelime Sonunda Ötümlüleşme

/k-/>/g/ değişimi: Sistemli şekilde görülen bir değişimdir. /k/ ile biten kelimeye ünlü ile veya tonsuz bir ünsüz ile başlayan bir kelime geldiği zaman bu değişim meydana gelir. ayağ_atdı, geldúg_ölüm, alduğ bunarı, gidiyög buradan.

/k-/>/g/ değişimi: /k/ ile biten bir kelimeye ünlü ile başlayan bir kelime gelmesiyle oluşan bu değişime çok sık rastlanmamaktadır. irahmetlúg_öldü.

/p-/>/b/ değişimi: Yine /p/ ile biten kelimeye ünlü ile başlayan veya tonsuz bir ünsüz ile başlayan bir kelime getirildiğinde /p/ ünsüzü /b/'ye dönüşür. yázıb_açıyoh, gelib gidiyoh.

2.2.3.2. Ötümsüzleşme

Bölge ağzında ötümsüzleşme olayı pek fazla görülmemektedir.

2.2.3.2.1. Kelime Başında Ötümsüzleşme

/z-/>[S] **değişimi**: Saten (zaten).

2.2.3.2.2. Kelime Sonunda Ötümsüzleşme

Bölge ağzında kelime sonunda ötümsüzleşme olayı pek fazla yoktur. Sadece bir iki kelimedede bu değişimi görmekteyiz. biraS (biraz), geldiñiS (geldiniz).

2.2.3.3. Sızıcılaşma

Amasya merkez ağzında en yaygın görülen sızıcılaşma /-k-/>[-h-/] değişimidir. dōhuz (dokuz), oħudu (okudu), yōh (yok).

2.2.3.4. Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişimler

2.2.3.4.1. İç Seste Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişimler

/v-/>[m-/] **değişimi**: mefad_édinci (vefat edince).

2.2.3.4.2. Kelime Ortasında Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişimler

/-r-/>[-l-/] **değişimi**: ileçbellig, selbes.

/-l-/>[-n-/] **değişimi**: oyunnan (oyun ile).

/-ğ-/>[-y-/] **değişimi**:

Amasya merkez ağzında bazı kelimelerde /ğ/ ünsüzünün eriyerek yerini /y/ ünsüzüne bıraktığı görülmektedir. buydáy.

/-n-/>[-ñ-/] **değişimi**:

Kendisinden sonra gelen /k/, /k/, /g/, /ğ/ ünsüzleri /n/ ünsüzünü [ñ]’ye dönüştürür. yeñge.

2.2.3.5. Süreklileşme

Süreksiz ünsüzlerin sürekli ünlülere dönüşme olayı çok nadir görülmektedir.

2.2.3.6. Süreksizleşme

Sürekli ünsüzlerin süreksiz ünsüzlere dönüşmesi bölge ağzında sadece birkaç kelimedede görülmektedir.

/j-/>[c-/] **değişimi**: candarma >jandarma

2.2.3.7. Kelime İçinde Ünsüz Benzeşmesi

Ünsüz değişmesi olarak da adlandırılan bu olay genellikle /n/ ve /l/ sesleriyle karşımıza çıkmaktadır. Bu değişmelerde /n/ ünsüzünün benzeştirici, /l/ ünsüzünün de hem benzeştirici hem de benzeyici özellikleri önemli rol oynamaktadır.

-nl->-nn- benzeşmesi: Amasya merkez ağzında sistemli ve çok görülen bir benzeşmedir. /n/ ünsüzü ile biten kelimededen sonra /l/ ile başlayan bir ek geldiğinde ilerleyici benzeşme sonucunda /l/ ünsüzünü /n/ ünsüzüne dönüşmektedir. onnānan (onlarla), değermenner (değirmenler), günnük (günlük).

-rl->-ll- benzeşmesi:

Kelime sonundaki /r/ ünsüzü gerileyici benzeşme yoluyla /l/ ünsüzüne dönüşür. Bu değişim Amasya merkez ağzında en çok görülen gerileyici benzeşme türüdür. tağlarda (tarlada), oynalılar (oynarlar).

-rn->-nn- benzeşmesi:

Ekleşme sırasında meydana gelen bir benzeşmedir. Sadece birkaç kelimeye görülmektedir. ğannı (karnı).

-ls->-ss- benzeşmesi:

Sadece bir konuşmacıda görülen gerileyici benzeşmedir. ossun (olsun).

-hm->-mm- benzeşmesi:

Bölge ağzında sadece iki örnekte görülen bir benzeşmedir. Memmed, Ammed.

2.2.3.8. Benzeşmezlik

Bir kelimeye yan yana duran ve boğumlanma nitelikleri bakımından birbirinin benzeri olan iki ünsüzden birinin, kendi boğumlanma noktasını ötekenden ayırarak başka bir ünsüze dönüştürmesi olayına benzeşmezlik denir⁵⁵ işde (işte), düşdüm (düşüm), beşde (beşte), yapıdudu (yaptırdı).

2.2.3.9. Ünsüz İkizleşmesi

Amasya merkez ağzında vurgudan kaynaklanan bir sebeple ünlü ikizleşmesi görülmektedir. Bu olaya sadece belirli kelimelerde rastlanmıştır. ğuccúğ (küçük).

2.2.3.10. İkiz Ünlülerin Tekleşmesi

Bölge ağzında fazla rastlanmayan bir olaydır. evelden (evvelden).

2.2.3.11. Ünsüz Düşmesi**2.2.3.11.1. Kelime Başında Ünsüz Düşmesi**

Yan yana gelen iki kelimedenden bazen ikinci kelimenin başındaki ünsüz düşer ve ortaya yeni bir hece çıkar. Bu olayda genellikle /g/, /k/, /h/, /ş/, /v/, /y/ ünsüzlerinin düştüğü görülmektedir. ertesî_ünde (ertesî günde), ğız_amamı (kız hamamı).

2.2.3.11.2. Kelime İçinde Ünsüz Düşmesi

Bu bölgede /ğ/, /n/, /h/, /r/, /v/, /y/ ünsüzleri kelime ortasında eriyerek düşmüştür. çocuğum (çocuğum), sağ (sana), dağ (daha), alıyola (alıyorlar), böyle (böyle), işallah (inşallah), soña (sonra).

2.2.3.11.3. Kelime Sonunda Ünsüz Düşmesi

Kelime sonunda ünsüz düşmesi olayı pek yaygın değildir. Bu olayda genellikle /l/, /r/, /y/ ünsüzlerinin kelime sonunda düştüğü görülmektedir. yapıyöla (yapıyorlar), bā (bağ).

2.2.3.12. Ünsüz Türemesi

Amasya merkez ağzında ünsüz türemesi üç şekilde olmaktadır.

⁵⁵ Zeynep Korkmaz, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007, s. 42.

2.2.3.12.1. Kelime Başında Ünsüz Türemesi

Bu bölge ağızında kelime başında ünsüz türemesine pek rastlanmamaktadır. helbet (elbet).

2.2.3.12.2. İç Seste Ünsüz Türemesi

/-y-/ türemesi en çok görülen ünsüz türemesidir. ayle (aile), neyse (ne ise), dayre (daire).

2.2.3.12.3. Kelime Sonunda Ünsüz Türemesi

Çok sık rastlanmayan bu ses türemesi hikaye birleşik zamanın üçüncü teklik şahsı ile çekimlenmiş şeklinde ve cevher fiilin görülen geçmiş zaman üçüncü teklik şahıs çekiminde görülür. yáparıdın, aııııııdın, varıdın.

2.2.3.13. Göçüşme

Bir kelime içindeki iki ünsüzün yer değiştirmesi olayına göçüşme denir. Amasya merkez ağızında özellikle /r/, /l/, ve /n/ ünsüzlerinin yer değiştirdiği görülmektedir. Bazen yan yana gelmiş iki ünsüz yer değiştirirken bazen de uzak iki ünsüz yer değiştirebilir. Bu olaya fazla rastlanmamaktadır. melmeketde (memlekette), tespi (tepsi).

2.2.3.14. Hece Kaynaşması

Erimeye elverişli ünsüzler yanlarındaki ünlülerle kaynaşırlar. Hece sayısının azaldığı bu olaya hece kaynaşması denilmektedir. Bu olay genellikle ekleşme sırasında görülmektedir. hasdâne (hastahane), onnâñ (onların).

Hece kaynaşması sadece bir kelime içinde değil bazen komşu iki kelime arasında da görülmektedir. nêtcên (ne edecen), şimdikî_bı (şimdiki gibi).

2.2.3.15. Hece Düşmesi

Amasya merkez ağızında hece düşmesi olayı en fazla getir- ve götür- fillerinde görülmektedir. gêtdüler (getirdiler), gôtdüler (götürdüler).

3. SONUÇ

1. Amasya merkez ağızında kelimelerin ilk hecesinde kapalı /e/(/ê/) sesi sistemli bir şekilde görülmektedir.

2. /a/>[á] değişimi oldukça yaygındır. Bu değişim genellikle /y/ ünsüzünün önlüleştirici etkisi sonucunda oluşmuştur.

3. Bölge ağızında alıntı kelimelerdeki uzun ünlüler normal süreli ünlüye dönüşmektedir.⁵⁶ barabar (berâber).

4. Önlük-artlık bakımından ünlü benzeşmeleri görülmektedir. dene (tâne), habar (haber).

5. Amasya merkez ağızında /k/, /ğ/, [ñ] ünsüzlerinin /ö/ ve /ü/ ünlüleri ile hece kurduklarında ünlü-ünsüz uyumun bozulduğu görülmektedir. gêldúğ (geldik), yêlleşdúğ (yerleştik), kôtú (kötü), ôñümüzde (önümüzde).

6. KARAHAN'ın Batı Grubu ağızlarında belirttiği gibi Eski Anadolu Türkçesi'nin karakteristik özelliği olan arka ve orta damak damak ünsüzü /n/([ñ]) Amasya merkez ağızında korunmaktadır.⁵⁷ saña, gèdecãñ (gideceksin).

⁵⁶ Leylâ Karahan, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1996, s. 53.

⁵⁷ *Age*, 53.

7. Teklik 1., 2. ve 3. şahıs zamirlerinin yönelme hali çekiminde geniz ünsüzü /n/ karşımıza çıkmaktadır.⁵⁸ baña, saña, oña.

8. Amasya merkez ağzında bazen *böyle* ve *öyle* kelimelerinde düzleşme eğilimi görülmektedir. bëyle, öylé.

9. KARAHAN'ın ana ağız gruplarını belirleyen özellikler tablosundan da yola çıkarak Batı Grubu ağızları içerisinde yer alan Amasya merkez ağzında şimdiki zaman eki tek şekilli değildir. –yo, -yó, yó, -yú, -yá, -ye ve -yí, -yí şekilleriyle karşımıza çıkan bu zaman için baskın olarak -yó'lu şekil kullanılmıştır.⁵⁹

10. Amasya merkez ağzında ön ve orta damak ünsüzleri arka damağa kayarak yanlarındaki ön ünlüleri de orta damağa çekerler. Böylece yarı art [ó], [ú] ünlüleri oluşur.⁶⁰ kóy, górdüm.

11. KARAHAN'ın Batı Grubu ağızlarına dâhil ettiği Amasya merkez ağzında düzlük-yuvarlaklık uyumunun ünlü yuvarlaklaşması yönünde bozulduğunu görmekteyiz.⁶¹ cêvúzuñ (cevizin), nirelúsüñ (nerelisin).

12. Bölge ağzında bazı kelimelerde ön damak ünsüzü /k/, yanındaki ön ünlüye rağmen boğumlanma noktasını orta damağa çeker. Bu değişim esnasında ön ünlü boğumlanma noktasını korur.⁶² gidecek.

13. KARAHAN'ın da belirttiği gibi Amasya merkez ağzında arka damak ünsüzü /k/, sızıcılaşarak arka damak ünsüzü h'ya dönmüştür.⁶³

14. İki kelime arasında kullanılan /g/ ünsüzü eriyerek hece kaynaşmasına sebep olmuştur. buryă_el.

15. KARAHAN'ın Batı Grubu ağızlarında bahsettiği gibi bölge ağzında “o” zamirinde ve şimdiki zamanın en çok kullanılan şekli -yó' da ünlü daralması meydana gelmektedir.⁶⁴ öndan, gëliyö.

16. –ınca/-ince zarf fiil ekinde ünlü daralması meydana gelmiştir.⁶⁵ gëlinci (gelince), ininci (inince).

17. İlerleyici ve gerileyici benzeşmeler mevcuttur. Bu benzeşmelerden –rI->-ll- gerileyici benzeşmesine daha sık rastlanmaktadır.

18. KARAHAN'ın Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması adlı çalışmada Batı Grubu Ağızlarının VI. alt grubunda yer alan Amasya merkez ağzı yaptığımız ses ve şekil bilgisi incelemeleri sonucunda, Batı Grubu Ağızlarının karakteristik özelliklerini taşımaktadır. Ancak kesin yargılara ve daha detaylara sonuçlara bütün kayıtların deşifre edilmesi sonucu yaklaşabiliriz.

⁵⁸ Age, 53.

⁵⁹ Age, 53.

⁶⁰ Age, 118.

⁶¹ Age, 124.

⁶² Age, 126.

⁶³ Age, 128.

⁶⁴ Age, 134.

⁶⁵ Age, 135.

ÖRNEK METİNLER

YER : AMASYA/MERKEZ

ANLATAN : Türkan BEZCİ

YAŞ : 69

KONU : Karışık

benim adım türkan bēzcī hayırdır. İşallah da, beni vara yōa beni yázıb nētcēñ. ben atmış dōhuz yaşına girdim gızım. aşab binā bēyle éyí kótü aldı hērif, írahmeTlüg_oldu o da sizlere ömür dört sēñe_oldu. nārasīñ aşab binā şo yānnıyí da bi ehdiyār_ēbe varıdı şu óñümüzde duvar varıdı. ehdiyār_ēbe de ölünçü óndan alduğ gi billerde yápdururug sanduğ, hērif de mēfād_édinci çocuğlar bi dağ ortanca oğlum burda duruyò, gúccúğ_oğlum orda şindig, ben de ortada toplum_évimde duruyóm şindi. yá ordaki de oğlum burdaki de, ortağanda duruyóm hērif ölünçü. nē diyim ben şindi hadi bahım.

ānā benim düün ben on_üç yaşında evlendim háy gızım. on_üç yaşında hērif_ón yēdi yaşındıydı. ben sağ diyim mi bi kómúK. üçüncü sınıfdan évimizde deş yápiyòdum ben. ben évimiz içinci sınıfdan gēldim o yēñiceniñ gólbaşındaki oğuldān. böyle ders yázi yáziyòdum bi şeyden habarım yòh. benim tēyzēm gúle gúle anamınan gonusuyò. niye gonusuyòñ hağā, nē diyòñ dēdim. biz anamızın gız gārdaşına hağā diyòñ hanı, yā tēyzemize biz hağā dērdig. kāniyē hağam varıdı írahmetlí_ol. türkān saña dúúr gēldim dēdi baña. ben gine bi şey diyemiyóm. anamınan gonusuyòlar. írahmeTli gáyñanam_olacağ illā gēt sóyle, oğlan illa ónu alurum diyò, dēmişler. hağam da gēldi anamınan bóyle gonusuken ben siz gibi yázi yáziyòdum, üçüncü sınıfdan dörde gēşdim de gēdemedim_işde o sēne gēlin_oludum bi dağ. aman gızım hiç kimséyē gúccúğden vērmesinne. bi de disiblinni yēridi varduum yēr, bití góze görünü. ezildim, büzüldüm bağsene belim gāmbullaşdı. yā beniminen yáşíd_olannar dimdig dağā.

ānām nē yēmā yápiyòlar gızım. yárin bazar fazā gēlin çihiyò yá cümertesí gún gúyā hamama gēdiyò dolanıyò, o ağşamınan yáğlı yápiyò, yárin gúyā ékmā var diyi, gúyāyi dōlandurana. sacı gūrağlardı, on_on bēş gari, gēşler_öynardı, bóyúğ benim gibi yáşılılar da kimisi açardı, kimisi büşürdü, kimisi yáğlıyí yáğlardı. bişen yáğlıyí értesí_ün gúyā dōlaşacağ yá. gúyā ekme dēllerdi_işde. pişav büşürülerdi, pirici oğlan piriç pişavı nohudlu. pirici olmiyán bulğur pişavı nohudlu, çorbā çévürme amasyanın mēşşur, tøyha çorbası. tøyha çorbası. niye o heb amasyā tağlimi aha gētürim neler yáziyí. öyle étdiler beni işdē. gúyāyi da dōlaşdurunci, cümartesí günü ağşamınan gēlin hamama gēderdi, cümartesí gún evelden, şindi öyle yòh. émme bazar émme ne iras gēle yápiyòla. cümartesí gún gēlin hamama gēderdi, arhadaşları giyerdi, guşanıdu, gēlini yíhāğlardı. o cümartesí gúnün ağşamınan da dāmat dōlanıdu gúyāvu. értesí gún zate gēlin çihiy_işdē bazar gún. öyliydí evelden. başğa yēriñ şeyini bilmim. televizonda bağmiyòñuz mu? anām aynı èsgileri bazı gósderiyòlar bēyle şallı muğlu oynuyòlar aynı evelin işleri. bizimkiler_işdē böyleydi gızım. çarşamba gún dúñümüz_olıdu dúñnerí gızlarıñ. ağşamınan da gúyā dōlanıdu aynı o gún. yárin bazar yá muğğag yá pērşenbe yá bazara gēlinimiz çihardı. pērşenbiyē iras gēlūsē çarşamba gún aynı bu gız_amamı olıdu. yá értesí_ün gēderdi gēlin hanı. cümertesí_ün bu gıS hamamımız_olısā bazar gún zabağdan toğlanıdu cāmiden çihannar, gēlini bizler atınanıduğ. iki gişi dutar düşmesin gēlin diyi. birisi çeker yáğın káyınnı oluyò, káyınatan oluy, bēyle dutağlardı biri bi tarafından biri bi taraf, düşer gēlin diyi. gēliniñ_úsdüne böyle şey örtellerdi kāfiyē dērdúğ. kāfiyē dērdúğ biz_oña. bi de tas gēçürülerdi şöyle lili tasını dēpemize burdan bağağlardı. onuñ_úsdüne örtellerdi o kāfiyē dēdúñümü. bi dağā bóyle gēdiyòñ atıñ_úsdünde. işdē iki gáyñatāñ gārdaşı varısa gēndü gáyñıñ varısa biri gáyñatan bi tarafından dutuyòdu. o gáyñatamıñ gārdaşı bi tarafımdan dutuyòdu. gáyñım varısa gáyñım biri de atın başını çēkiyòdu, atınan gēdiyòduğ. şindi

tağsinen dolanyolar herkes. biz atınan dolandug, böyliydi gızım bilmiyöm ki. o sós geçesine gelim ahan şindi tā ibini dibini birağduğ.

söz geçesi üç beş gişi geldi, allahın_êmrine işde, bi ğutu lohumunan. sös kësileceg_artı bî_afda êvel biyö sösü aldılar vëriyög dî demek kî. benim beg aqlım da sarmiyö. adetini biliyöm. böyle bi sanduğ güccüg lohum sanduğları var yá önünan bi sanduğ lohumunan gelü düñürçü. sös kësilü, duvalağlar o lohumu aşsada ğarılar varısa yoharda o düñürçü ğişilere dutağlar. artanın da zabānan goñıyá goñşuyá dağdıdu anam. dağduklar yāni ğıS alduğ dëyi, sös kësildi, türkani satduğ demiş_anam. bî_iki bî_iki hısım agrabıyá goñşular o ğişilerden artan lohumu da dağtmışlar benim bildüm böyle gızım.

asmazlarmî sayılı sayılı. bilmem êlli iki dene atletlër, bimem êlli_atmış dene yëmeni diyig_aħa öyälüsü ayrı hesabda. öylëydî_işde asdılar böyle ip gëriyolar bi o kôşeyê cireg çağdılar, bizim ğaynatamgiliñ_êvine dört kôşeyê cërê çağdılar. ip bulduklar mehleden. ipleri gëriyolar böyle dot duvara da. o çaħa çaħa doluyö gızım. tummannıg diyeg_aħa picamağlıh, êlbisê, hazır buluzlar, atletler ayrı bi tarafa dahıladı. oyalı yëmeni bi ipe dahıladı. yāni dört kôşe de doluyödu cëyiz. öyliydi gızım. böyle_işde ben şimdikiler nası ki.

halu muşanba tikanımız varıdı, mutfağ_êşyası tikanımız varıdı. benim dört dene ölüm var. allah cümlesine de olmiyāna vërsiñ. o çocuğlar tikanı işletdi. ondan sōña halide gomiseyincileridi. gomiseyinciler halide var yá. gomisyönciler. bi dāğ çocuğlarımıñ yārisi tikanı bağdı bi zāmān, yārisi gomiseyinê. êlleS kōyünden bā_alduğ biS yëñicëyi satduğ_emme. iş bëyütdü gōyā_adam çocuğlarım var diyi. iki de gızım var siz gibi. herkez yerine buldü_işde böyle ğalduğ. dört sene oldu adam da mēfād_êdeli. yā gızım böyle yūmağ bōyütdü. burıyá geldüğ_işde bi ğabımız varıdı, bajn moturu varıdı hūsusi sōharduğ burıyá tekneli baj sürme motörü tır tır. söylemesi_ayıb tahsî_aldılar êllerine, amele felen gëtürüdüğ bağ gibisine. halde gomiseyinciler yá, sōan alıb satıyödu, bōyüğ araba varıdı sōan arabası, o zāmāniñ dëvrinde böylëydıg gızım. dört gelin, iki gız bu bacıyı yapıyödu, bādan tumatés gelüyü, öteberi gëliyö ğasa ğasa. halden satılmıyānları para sayıyö gëtürüyö herif. burda salça yapıyödu çalar, gelinner. dört dene gelin marıdı iki gız. herkez bi bu gelin yanımda bi de güccüg hasdānede çalışıyö güccüg_olanınki, gëlmüşdü_işde. o da êve yazıldı, şö ziyere yāmacına işlağ yapılu da ordan ğurtulu kōmes gibi. kirā vërmeden orda durduħa. tarsuslu gelinimiñ biri güccüg gelin. hasdānede şey nê diyolar segreter, ne yāzı.

orda başğa bi şey bişimiyöduğ gızım. ileende salça, salça yapıyolarıdı. salçayı niyê bağdan gëliyödu ğasalarınan halden bağdan. yīhıyödu gelinner, doğruyolarıdı çuvala dolduruyolarıdı. temiS un torbaları var yá yīhıyolarıdı önleñe gōyolarıdı. yününü sēlelerde ğırıldı mı gızım? yapıyolarıdı tamam üş dört tōla. naylön tölünan. üş dört tōla. tōla dıjım aha göva var yá aħa şunnarın bōyüğüleri, onnarınan üş dört tōla salça yapıyolarıdı. ğalabalıuğ, yiyög baharaca. hiç satmıyög. halden de gëliyödu tumates. bağda bāda ediyöduğ güzël. êlleS kōyünde on iki dönüm on beş dönüm bā, mēyve elmā mı dëyim, kirāz, şefTāli, êrik. o kōyün adamlāni da amele gëtiriyöduğ hēp. yëñiceliler bizim almanyamız dëllerimiş. çoğ çalışdığlarından. para aħıladı hanı. satdıħa herkez ayrı ayrı. bunıñ bābāsi eşgeriyede çalışıyö. bu ölüm da belediyede. bazı şinōba minōba isdanbuħa gëdiyö. şey çalınyö. ömer bezcî, iprahim bezcî, mısafa bezci emekli_oldu şeyden nēydi o ğı, emmiñ mısafa emmiñ yëri? pōstāneden emekli_oldu şindi. ömer bezci. belediyede çalışan güccüg_ölüm ömer bezci. yā o da işde gōrevlere gëdi vëriyöħa bazı, tā isdanbuħa bilmem şinōba. burda ğalıncı da amasyāniñ çayılları var yá moturda çayıllı bişiyö. onuñ gōrevi ö. êvet parğ baÇÇada diyim. gōrev gelinci de gōrevde. gëdiyö hēş gëtmëdü yëllere, arħadaşca gōtürüyolar gōreve. gëden sene şeyê gëtmışidi êrbāyá daha êvelki sene rōmanyā gëtmışlerdi, ana tırk az diyö dilleri dişleri bilinmiyö, çay nāmilesi yōh heP_ıhlamur içiyolar, bi dağ gëderseg çayımızi gōtürecög dëyi çā. hēb ihlamur içiyömuş o yāban mëlmekeT, tırklar azımış yā gine de kiliseleri gëzdüğ bi tuafdı içi, yāni gëtmëdüğüleri yêr ğalmî bu belediyê gireniñ öyle gōrevi, pağ baÇÇada

çocun dedü_bı moturda çayıırını bıçı işde. gúz gelinci de heb pağlar māmullenüse māmüllüyöla, bu odunu önnar kèsim yápmış bōşa yáhacağlarımış, bıdır da gétüdü bı yıl da bize. biz de kəsiyög doğradıyóm içeri atıyóm aıllah rāzı oısuñ hanı hërkeS agraıa gótürüyömuş. gëndünñ ehdiyacı yöh. şindi de çoğ şükür gaıofelli éve yazıldı, aıllah izin_ederse başlanmış şindi, o ziyere yamacında, hasdāneniñ yamaşlānda bı belgi sıS_ānarsıñıS, sıS buralı mısıñıS? nērelisiñ gızım? bı gáyfe yápım size, niyé gızım, gáyfe yápım de içiñ. bēñim annadacām bu. sāten ön_úc yasında evlendim, işde bēnim bildüm buyıdı, nē_annadım ki? biliyóm hērif ēsgerdiken megtüPleşdüg her şeyi biliyóm gızım, bu ēsgi yazunu, gurānı kērimi gaç kēre hatim_ēdiyög bu gelin ben maşallāh yā.

yızıyöduğ gızım. anām,
limon kēsdim yımışağ
yırım bir cahil_uşağ
aramız uzağ düşdü
mēTdübinen gonusağ.

bēni tēlevzōnnardakı_bı gonusduma gızım. bēñ bēg bēyle şeyler bilmiyóm. iki buçuñ sēne cēndermīdi mēkanı cēnnet_olasıca. acemilñi hōzatda yápdı sōñdan gáynatam gētdi adamını buldu ankarıyá gēldi. iyīdi yā. quıllarım da tamam batmanda yápdı bunuñ bābāsı o güccüg, o bóyüg_ölüm da ankarada yápdı, ēteki de. ikisi batman tarafında yápdı çoğ şükür. ēsgere iki sēne sōña gētdi ön bēş yasında ēsger garısı_öldüm ben.

yımirtanıñ sarısı
yēre düşdü yarıısı
ön bēşime varmadan
öldüm ēsger garısı.

háy gızım. iki sēne sōña. sékiS sēne çocüm ölçmadı, yirmi yáš dedim bóyüg_öğlüm oldu. mēçerim yášım ufāmış bağsene aıllah vērmedi. aradıg ēyle ēbelere. nē bilim gızım öndan sōña işde yirmi yáš dedinmi bóyüg_öğlüm_öldi gızım.

gidilmezmi gızım nēre gētmedüğü gi, sılıcada ali hōca varıdı oña oıunmiyá gēderdi adam, eñ soñu bı şışıyē oıumuşudu da ırahmellig_öldü ó da hatta sóylemiş_ayıb bēnim şeyhımı ali hōca varıdı sulucada alı_ēfendi. işde o sıyá oıumuşudu bunu içiñ diye ēvel_aıllahañ_izniyinen o duvālarman bı dağ yirmi yáš da dedimi öldiydı. ben_anniyödüm bunnarı. ēy nē diyim gızım ben bēg ösmannı dōúlüm ēveliñ hanı. gēyündümús tumman, bandik. bizde o yög o kúrT tarafında şó, gızım bı aynı bu düzen aynı ben ó düzeni bōzmadım gızım, hatta bābām hōca öldündan bize mağsü gēydürüdü, ēyle ētek, tumman ayıb_oluyó, görünü dēy. bābām bize aldı gēydüğü, gēydüdü. ēteglig_aldı bēyle digdüğü. anam çāla, gara ciyerim maşallāh, sey bunnar bı ipret şeydi ellā diyemiyem da. onu daha bı benden yášlılar ēyi bülü biliyōñ mu, ben bu gaderce biliyóm gızım.

fēnām diyóm, gáyнатаñ_ölacāñ gōñúnú yápdüğü gelin yárin_ağşama diyi bı_afda sōña bābām gızıyó yā. bubām ilg gēlişlēnde gızdı gaşdı dūñürçüler. bābāmı nası İgaz_ētdilerise bubām yášımñ güccüglüñden gorıuyó, bēnim nası hókümetde şu gız şu yášda diyim diyi, gine dimedi. yálandan, anam, bābānnem nasılısa gōñüllēni alımışla, gáynatam da yálandan avuğaT dutuyó bu çocug ön yēdi yášundadu diyó, ó zāman yášlar dutmuyódu, hērif_ön yēdi yasında amma bēnim muamele işim ölçmiyó. yálandan hērif parınan sanki ben onuñ gızıymışım gibi bābām gine demedi, ben şu yášda diyemem dedi. bābām demedi. işde yálandan avuğaT dutduıar da bu çocuh şu yášdadu demiş_o adam. işimiz_olısuñ da dūñnú tēz yapağ dēy. nēler aman gızım. oldu da ni

háyva çiçeg_aşdı yáz mı geleceg
góñúl bu sévdadan vaz mı geleceg.
çékdúm çileler az mı geleceg

diyi öyle şey_ëdiyödum ağılyödum şorda háyva açmışdı da öldúú sene, amāñ ağılāñ gèleni
ğonuşuyõñ acıyınnan dèrdīnen háy gızım bildúmden dõúı yá aşğ söyledü, dèd_ ağıladu. ben_öyleyi
çoğ manici dèyilimdi yõsa öyle.

YER : AMASYA/MERKEZ/Karataş
ANLATAN : Şerife GÜMÜŞ/ Saliha GÜMÜŞ
YAŞ : 60/50
KONU : Karışık

-adım şerife, sóyádım gúmúş. atmış. amasyáılu buralıyım. karataş köyü.

-hoşgeldiñ canım. elim sóúğ_ama.

-ëlti. bërāber annaturuS. bizden ayrıılma bu.

-saliha gúmúş. saliha gúmúş. nè yızıyõsuñ?

-nèyniyõñ sen nè yázacānı.

-atmış dõumılu oıuncu ellı yáşındayım.

-o da buraılu.

-amasyanın gáratas köyü. háyir. évet.

-oıulā beşden çııduı_ışdé yáıandan gerçegden éykén. yanı kıyümüzüm gèlenē öleydi.
gızları da oıuduyólarıdı da büyüğ_oıullar yõudu éveli.

-hoşgeldiñ canım.

-ilk_oıulu oıuduı, bitüdüğ bıraıduı. çalııduğ tabi. talıada, oraııda çalııduı, oraıı bııdığ,
bā bāıadıı, būdáyaları bāıadıı. bāııyóduı, oraınan bıçıyóduı.

ğānımız varıdı, gızāmız varıdı, kızağ. bāları õnnara yúklüyóduı, ókúzlerne gètirüyóduı.
ıarmana gètirüyóduı. o bāları dādıyóduı ıarmana. bi dúveni varıdı dúveni dúven. yüzü taııTadan,
dııleri dııleri oluyódu, daııdan oıuyódu dııleri. o éziyódu, ókúzleri goşuyóduı, iki ókúzú yán yána
goşuyóduğ, boyúnduruı varıdı éveli. boyúnduruı varıdı. õnnarı goşuyóduı. elimize de bi böúğ
dèyneg_alıyóduı õñdere diyóduı biz_õnnara õñderē. õñuna doıanıyóduı, boyna doıanıyóduı.
dúveniñ_úsdüne binıyóduı, ézilsıñ diye, ókúzleri süreregdene, elimize de bi çanaı_alıyóduı. õña
da ókúzleri o sapıñ_ıçine sıçımıyóduı. būdáyá buıaımasıñ diye, o gúyrünü galduruncu õnu hemen
dutuyóduğ, çııını o şeýe yápiyóduı. éziyódu, onı toııuyóduı. yába yábaıar varıdı éveli. toııuyóı,
süpürüyóduı, tı yápiyóduı, o tııarı. tı yápiyóduı, bõle toııuyóduı, böyúğ tı yápiyóduı. sapları, o
ézilen sapları, bıyó da makineyi çevüreregdene çevürme makine varıdı. dènesini bi yánna ayrıyódu,
samanını bi tarafa áyırıyódu. bõle çeviriyóduı, aynı şey çeviriñmēı_bi.

-tı makinesi varıdı tı.

-öyle çeviriyóduı. kıoyduı, çúvalııara gıoyduı.

-gêlin yávrum üşürsüñüz gelseneniS içeriye.

-gétirdik eve gétirdük. dèyirmen yòh şindî, bulğurumuzu o būdáyları çalıyódūh. yīhayóduğ gózelce, ileñnere de goyòh, bōyúq bā ileñneri oluyò. o ileñnerde gāynadiyòh. yeñiden onı dōvmiyé gótúrúyòh. dōvúyòg, gēliyòh onı da kuruduyòh, savürüyòh, yeñiden áyikliyòh. onıñ makinesi var bulğuruñ yeñiden çēgdürüyòh. biz bulğurumuzu çoğ yápiyòduh èveli.

-incé dū.

-incesi dū oluyòdu. dū dúú diyòh. düü. bulğuru da áyrı_oluyòdu. bulğur diyòh_işde bulğur. unu da áyrı oluyòdu onuñ unu da áyrı bı bulğuruñ unu dā oluyòdu. nişásdayı biliyòh. nişásda yápiyòduğ.

-nişasta da yármadan çılıyò.

-o yármadan yápiyòduğ, yármanıñ dúúsinden yápiyòduh, incesinden. bu bulğuruñ incesı. ince bulğur. yárma da aynı öyle, aynıy bi çeşit. dönüyò şindig o önnar şindik èveli şey daş varıdı, bōyüg daş, o daşıñ. şey diyòduğ oña yá.

-nèy daşı?

-bulğur daşı diyòduh. seten diyòduh seten. seten diyòduh. oñu aaş aaç varıdı, ókúzleri dahıyòduh oña, ókúzler boyna dolanıyòdu. biz de garişduruyòduh. ókúzler çeviriyòdu o bōyüg daşıdı, dey bōyüdü. bulğullar dōvúlıyò onuñ kepē çılıyòdu. bulğuruñ kepē. biS kúrekle garişduruyòduğ. ókúz boyna dönüyòdu ókúzler. óle dōyòduh. harman bōle yápiyòduğ. būdáyları da gótúrúyòduğ bi tèkniyé dolđuruyòduh, suyúñ_içine gúzelce onı yīhiyòduh_o çıllara sèriyòduh. çıllara sèriyòduğ guruyòdu, ondan sōna dèyirmene gèdiyòdu. dèyirmen èveli súyúna dōnüyòdu.

-su dèyirmeni.

-su dèyirmenıdi. şindig_önnar yòh.

-óñce incē_èlegden eliyòduğ èkmeg yápiyòduğ.

-elegden eliyòduh_unu biyò da, onuñ kēpē úsdünde gālıyòdu, gúzel temúz_unu altına gēçiyòdı, èkmē öndan yápiyòduh. sabile çáy yap yá tÚPde. fırınımız var.

-şurda fırınımız var bizim èkmeg fırını.

-aa şurda fırınımız var şindî, èkmeg fırınımız. ayáhdá pişiriyòh. gètür_elē.

-aha.

-èkmeg gètür_ele. bide şēglinde yápiyòh biS, ahā_óyle yápiyòh èkmē. óyle bişiriyòh. o fırında her şey bişiyò. çērek yápılıyò, somın yápılıyò, bōyle bide yápılıyò, her şey bişiyò, gátmer yápılıyò.

-gátmer yápılıyò her şey yápılıyò.

-her şey oluyò o fırında.

-kēşge dursáydıñız da biraz gátmer yápsáydığ vallā.

-dúúnde bóreg diyòh. èrişdé kèsiyòdūh elimizde, bóreg yápiyòdūh.

-ev kèserken gadayıf yáñı.

-dúúnde her şey bişiriyòg, piliç pilavınū, ètinī, gomposdo yápiyòduh üzümnden. fasille yēmē yápiyòh. kēşgég de biliyòh. onuñ áyrannısını yápiyòduğ, gátıgılyòduh, dolma sarardūh. içine

mércimēni gōyōdūh, yēşillīni gōyōduh, máydonoz, nane, derēotu her bi şeyini onuñ ğara biberini her şeyini içine yápiyōh_onu.

-nohudlu fasillē ğırduruyōh mércimē hepsini bi.

-hepsini, nohud da ğırib da kırdırıyōh.

-nohud fasille. dēǵermende.

-onun dēǵirmende, çekiyōlar_onu dēyirmende.

biz pērşembe aħşamı yáparıS oñı.

-pērşembe aħşamı bi dēde gētürüyōh, bi yēre tōplanıyōh, bi şeyimiS var halha évimiz var cāmimiz gibi cēm_ēvi, oriyá tōplanıyōğ kōyüñ_adamı hēp dōlanıyō, bēğÇi dōlanıyō bēğcisi var, hēpisine dōlanıyō, hērkeş ğatmerini gōmbe yápiyō. oriyá lohma gótürüyōlar, hērkeş orda dōvasını yápiyō, ğurbannı kēsiyō.

-ğurbannı kēsiyōh, duvasını yápiyōh, ğatmerini yápiyōh biz burdan.

-áyrannı, çókelini her şeyiñi biz gótürüyōh burdan.

-dēdemiz duvā ēdiyō.

dēde dōvasını ēdiyō, ortiyá sēriyōlar, hērkeş bi tōplım yīyō orada.

-yōh. şindiK mēselá bēnim ğızım ğaşdı dēyil mi? bēnim ğızım ğaşdı bēn_oriyá giremiyōm, amma dēde diyō ki bah eşşigden içeri diyō eliñize bēliñize diliñize saħiP_ólusañıS içeri girersiñiS, eliñize, bēliñize, diliñize saħiP_ólmassañıS burdan dışarı ğúnahı size dēr. hērkeş ğúnahımı bülü. bah mēselá bēnim ğızım ğaşdı veyáhuT da óteki bi suç_işlemiş onı oriyá ğöymazlar.

-oñı içeri alımıyōla, onı düşğün biraħıyōlar yanı gelme içimize gelme dēmeK.

-ğuran oħutduruılar bah.

-şimdiK o da şindiK bunuñ ğızı ğaşdı da buñı oriyá ğöymadı ya kōylü, buñı ğömāncı bu bi ğurban kēsiyō kōyü tōplıyō ēviñde bi yēmeK vēriyō bu, düşğünnüğden ğalħıyō yáni mēlcise bi daha giriyō, óylē_óluyō.

-ğurbanımı kēserim, ğuranımı oħutdururum óndan sōña mēlcisiñ_çine girerim yōħsa giremem.

-yōh óyle cēzā vērilmiyō.

-ammá ēsgiden bóyle ēsgiden bóyle dēmür daħaħlarımız, bēnim bi ablam ğocası öldü de başğasına ğaşdı, ğaçuduyág o ğocası óluncüg başğasına ğaçudu, onı nāPdılar biliyōñ mu, boynuna bi bóyüg dēmür dayadıla, bi ócāmız vari ócā da ēteşi ğaydılar, bi muduļlu dēyeg var, ucu şey, oñı da eliñe bóyle dayadıla, o ēteşin órda kōz gibi bi zāman şeydene ğader cēzāsını çekdi. amma şindig ónnar ğaħdı.

-ónnar yōh.

-bi cumā aħşamı bi ğuran oħutdururuħ, bi ğurbanı kēserúğ yēmā dókerúğ óndan sōña şey tōplaruğ kōyü, írāzı bazallına ó adam içeri girer yōğ yōğsa giremez. ğúnah yáni.

dēde yōh. şū ğarħın kōyü dērúğ o yāndan. ērenni kōyüñ óti yánnında ğarħın kōyü dēller. onuñ yērine onuñ ólunu vēkilī_óluyō.

-eyer ólu da yōsa başğa dēdeyi vēkil biraħıyō. yōh.

-yöñ biz seçmiyöñ. tabi.

-áyleden.

-öndan öa öndan öa ahrabasından dāhi oluyö.

cumā aḥşamı dedemiz her döváy da edī āzından çıñan döváyı her şey ediyö. dövez_imam ön_iki, dövez_imam dērúg, öñ_ikĩ_imamları.

-gũlha_alláyı oñur ördan_arı.

-her şeyi söler dede.

-sohpet_eder.

-her şĩ her şĩ. aşu oluyö, sazi oluyö. deyişlerden bilmüm o ön_ikĩ_imamları biliyöm. gēlin ēy memmüner gēlin ēvēli imāmiñiS kimidi ğuran ēndi şāna muhammed ēhli dindir, birincisi imamĩ_ali, ikinci imamĩ ḥasan, üçüncüsü imām ĩseyin, dördüncüsü imam zēynel, beşincisi imam bañır, altıncısı imam cāfer, yedinci mĩsāyĩ kāzim, sēkizincisi imamĩ_ırıza, doñuzuncusu muhammeT ta, onĩncısı alinna, on birincisi hasan_alĩ_esgeri on_ikincisi meñdĩ sēv zāmanı ön_iki şey diyöñ yá. ön_ikĩmam diyöñ yá.

-dēvrüş_ali bóyle ğöyü düşünmü iki civaniñ ğüneşi var_eder imamınan ğuranı.

-biz binnarı yāni oñuduyöñ.

-sōna başdakine de ğuran çünkü ğuran hēpimize bĩ_ēndi.

-halel_olsun.

72

YER : AMASYA/MERKEZ/Kayacık Köyü

ANLATAN : İhbal DUMAN/ Yeter ALVER

YAŞ : 57/50

KONU : Karışık

adım ihbal sóyádım duman. vañláy ben de bilmiyöm. öle bi yāşiyöm ben. dedem ēbem ğöymüş. ēvelce annē baba ğarışmazdıñ, dede ēbe oluduñ, pöyüğler ğorduñ. duman. ēlli yēdi. ğöváy.

-burañı.

-burañı.

-kóyimizñ_ismi ğöváy da yeñĩ_ismi kayacığ_oldu. kayacığ. yēter_álvér. ben ēlli yāşımdayım. bu kóylüm.

-teggē. sivasdan_ölan sivasdan gēlĩ. ali baba dutcũ_öcamı, o çoñ sürer ben_önĩ ğafam yoğ gi dutĩm. o dayıñ oñacañ da ānādacañ.

-nērde gēndisi?

-bu kitab yāzācamış da bilgi toplú, yāni türbeler_aĝında, düñner_aĝında.

-türbeler_aĝında bu sivas, sivasdan gēlme, ali bābā öcāndan sivası dutcũ ali bābā öcāndan gēlme, ali dede diyöñlar adımı.

-yitilmiş bi insan.

-yitilmiş yāni. kóy, burda mēfāt_etti, kóy_çinde èymiz varıdı.

-bunuñ kayın pederi daha dōrusu.

-dēdem.

-dedeñ mi oluyó?

-dēdem olú, şindī on_ikī_imamlar var hacı bēgdeşde. o céfat_ulusoy o búa demiş gī, sen fiñan bi sene dağ yāşicān, bi sene sōna ölecāñ demiş. yáluñuz demiş, onuñ yáturu da órda, benim yánıma yáñın_olıcañ yáturuñ demiş, bi sene sürdü, bi sene sōna öldü, benim buriyá gómecāñız beni dēdi, buriyá gómdüler. torunu da varıdıñ, öldünminci demiş gi torunu, bi demiş níşan birañusāñ demiş, seni oriyá gómerim demiş. elini bōle gañdumuş, gōsúne gómuş, óndan sōna buriyá gómmüşler.

-ali dēde diyölar yāni.

-soyúndan gēlme, zēynel_abidin soyúndan gēlme ali dēde duman. ali duman.

-siz nerden gēliyöñuS? nēresinden amasyāniñ?

-sēnin kóyüñ.

gırñlar zāmanı yápiyóñ.

-cumālīñ yápiyóñ.

-cumālīg ğurbanımızi yápiyóñ. on_iki cumālīmızı. kóyüñ_adamıña pēyig gēzer.

-yāni hizmetci dēller.

-hizmetci, bi górevlú kóye gēzer. āşam cumālīmız var, cumālīğá búyruñ dēyi. her cumā añşamı yápar.

-pērşenbé añşamları yāni cumālīñ diyóñ pērşenbé añşamları.

-her cumā añşamı yáparuñ. doñşadı. oriyá bürüküyög, cem_èymiz var bizim.

-cumālīmız var_ışdé cem_èvi var, kóprüde kóy_çinde, oriyá birikiller.

-cem_èymizde birikiyög. aşıñlarımız var, dēdelerimiz var, dēdelerimiz söylü, aşıñlarımız söylü.

-tēlevzonda górmüyoñuz mu?

-televzón gósderi yá.

-áynı ónnar gibi. zāmañ_óynalllar işdé, dēde duvañalla.

-dēde duvañalla.

-súra duvañalla.

-cem televzonda górmüyoñuz mu, hani cumālīñ yápiyá onnar gibi áynı, onnar gibi dēyişig bi şey yög_ışdé. samañ_óynalllar, loñma yēller, dēdelerimiz sohpeT_eder, aşıñlarımız çálar söyler öylé işdé. her pērşenbe on_ikī tamamlanıncı ğurban kēselle. billig ğurbanı dēriz, on_iki cumālīñdan sōra. o ğurbandan sōna bitiriS, bōle.

-ēsgiden dúñnerimiz cumā āşamı başlardıñ, danışı danışığ yápañlardıñ bi èveliñ dúñüne bañarsañ_āar, ta èvelden şey_alaçasañ. gomsular gēlüller o dúñ yápan èviñ ólan tarafınıñ_órda āşama tóplañıllağ, yemeg yēller. ohuyuntuñ varısa ohuyuntu_alñlar. gañabağ misāfirinñ gēlüse

bënim_ëyime gëlsiñ dëller, öyle davılu gideller. dúún káyásın ayırd_édeller, davuğun yánda yáncı çèyi áyırd_édeller.

-yijTbaşı.

-yijTbaşıyı. óndan sōna bi daa davuı zābānan çālar, cëyiz gèder gız_ëvine, dōşşég, yörğan, yemek hazıllaıllar. bī_iki gomsu gèder davuıunan bile, oriyá da vardımmıncı órda da yëmeg yëller, órda cëyizi biraıullar, biraıullar èvlëne gëlüler. óndan sōna értesi_ün de gúyá dönānu. gúyáyú dönāndurullar. dāmat dāmat.

-ësgi dille gúyá dëller yāni biz_ësgileri annatdūmuzdan.

-ësgileri ānat dëdi yá. óndan sōna dāmat gëlü şöylé bi harmandā yátaı sëreller, gomsuıarı gine davuıcunuñ yāndaki yijtbası gèzer, gúyá dönādacūı, gúyá dönāTmiyá búyruñ dëyi kóyü. kóyüñ böyúgleri gëlüler oturuıar, gúyáyı yāncıuıar gëlü gıS tarafından. yāncıuıar gëlü gıS tarafından, gúyānıñ èlbisesini aıullar, gëlüler. onnar onnar gëlüler ève oturuıar, onnara bi sūvra çııarduıar. ónnarıñ eliñden gëtúduıgleri èlbiseleri yijtbasııar aıu, gaça vërüseler.

-para garşııında.

-para garşuıunda. óndan sōna dāmadı aıııar, kóyüñ_ıçini heb gëzdürüler, o böyúgleriñ yānına gëtürüler. bi de yátaı sëreller, orda dāmadıñ_èlbisesini fōca gëydürü.

-dováyıla gëydürü.

-dováyınan. dováyınan hōca gëydürü. óndan sōna da.

-herkez hëdiyesiniñ daıar.

-yá hëdiyesiniñ daıar, böyúgleriñ_eliñi öpër.

su lu yáhni, piriç pi lō yapa l lar, bu l ğur pi lō yapa l lar bēyle işde. iç fas ille yapa l lar, bamyá büşürüller, patitis yānisi yapa l lar bóyleydi.

-hērkizin durumuna ğore kimi tōsun kēser, kimi davar kēser, kimi ēt_a l ır tavu ğu budu durumuña ğore.

-atu ğu şindi bóyle yō ğu. bi ŝindī bi aparyá ba ğrı bōun hep kōylüler gēlī, aynı sa atde biçi gēdī. ō zāmannáy her ğun āşama ğader sen diyōduñ ki ár ħadaşıña hadi dú ğun_ēvine gēdeK aveyt ğō l lar, sen_iki ğişi gēlüñ, ō biri iki ğişi gēlü, sen ge ce ōnda gēlüñ, ğuñúz_on birde gēlüñ ōyle gēlüler ēvelce ōleydi.

yā madıma ğu bizim bira biz tōpları ğu. ğuş_ēkmā, gēlin_eli, yúzú ğu ğaşı, ğit su iç gēl yürü. gētürüm mü? ğız ğit bi yúdum a l de gēl, yürü. kōpeK var kōpeK ben bile ğidemiyōm.

-bēylē_ışde ğuzel ğıS.

-madıma ğu, gēlin_eli dēller ba ş ğa.

-ba ş ğa da yō ğ. yımırta ēfelī var.

-yımırta ēfelī var.

-ēfelīK var.

-çirpma ēfelī var. çirpma ēfelī dēdīmiziñ dō l ması da o ğur, bu l ğurunan ōyle bi yēmē de o ğur. kōmeÇ var, onuñ da aynı ōyle tiritlisi de o ğu, kōmeÇ var.

inanırıS. ben_inanırım. yúzellig tütüdü r ü ğ, ğurşun dōkerúK, aynı aynı sürü. yúzellig tütür yúzelliglerimiz var, dōyā o ğutdururu ğu hōca larımıza fa lan ōyle. inanırım ben ço ğu inaniyōm nazara.

ço cūñ ğır ğı o l uyō yá.

-ço cūñ ğır ğında ğır ğ dēne ğoñşunuñ ğapısından da ş_a l acāñ, suyuñ_içine ğoyācāñ ço cū yī ħicāñ. búy ço cu ğu ğır ğlaması. ōyle yapa l lar dıñ da atu ğu ŝindi yō ğu. ēvelde ōleydi ŝindi yō ğu. ğo mşu l ardan rāzi şēy. ır azılı ğ gibi ğo mşunuñ ğapısından. ŝindi ōyle yō ğu.

arabaniñ_ús yō l da var. cēfat_u l soy.

-cēfat_u l soy var.

-o hacı bē ğda ş dan gēlme. o on_ikī_imam l ardan.

-o da aynı yētilmiş_ışde, yá yētilmiş dērken şimdi sen onı nērde çārusañ ben_ōrdayım dēr o her zāman. nērde bēni isdiyōsañ candan inaniyōsañ bārusañ o anda o yāniñda her şēyiñe yārdımcı_o l u. ēvet.

-bi yērimiz_ārisa, bi yērimiz şēy_ō l sa mum_adaru ğu, ğuran_adaru ğu. ēvet. ōyle yāpan da o ğur.

-va l lā dileK dutmiyá ğereK yō ğu o hēmen biz dēdiñmi sōzümü zü dutuyú.

-bēñim bu ayām bēn bóyle búkāmıyōdum ba ğ bóyle ōa dēdim ki hanımıña dēdim ēlli lirá yō l layım dēdim, sa ğ da bi ğuran o ğudım dēdim buram burama bitişdīdim ba ğ dō ğdura gētmedim, ēyim. ēyī_o l dum.

-cēfat_u l soy.

-her şēy itiatTda ğızım, yērdeki ot bile itiat, itiatıñ ğuddūñuse a l lah saña her şēyī vēri.

-sen ğalbiñi tēميز dut. inanç.

-inanç. búldúgleriñi oħuñ.

-elħam, ğulfu alġāt işde mėsmele çekiyöñ, nè bilüseñ onı oħoyöñ.

-ğeli ğeli. on_iki_imamlar.

-vallā ben saña onuñ bi şeyiñi annatım. benim bi dişim ārıdı dōhdura ğetdim, üş dişimi birden alđıdım, çēnem bi tarafı ērildi. bir_afda bu elim burdā bu çēnem birası hem düşiceg sanıyodum bóyle ğaşunan yemeK suyúñu içiyodum, hiç bi ğaruş şe_ēdemiyodum āzımı dönderemiyodum bi şey yiyemiyodum. benim de oġan asgerdeydi, asgerden ğeliceg bizim birda da asgeriyeniñ süregli ğelen_olur biliyöñ misāvir, işgefe yāparuħ biz ēkmeK oġaraħdan, işgeFe yāpacām ēkmēm de yōħ. ğeçe yātarkene āladım, bir hafdalıħ oldım. hēy ğurban_öldüm dedim, önce alġah tabi önce alġā çarıyöñ, alġahıñ yārdımınan her şey. alġahım dedim cēfatımın huzuruñda saña dedim yālvarıyom cēfat benim_úçun yālvar_alġaha dedim hanı o bi mērdiven yāni alġā tırmanmaħ_için ēvet, onuñ_için ğurban_öldüm dedim daha çekeceK çilem mi var dedim, bel_ārisı bende, baş_ārisı bende, diş_ārisı bende daha varsa çileñ vēr çekim dedim. o ğun nasıl_āladım da yālvardım yātdīsam ğeçe rüyāmda şu suratıma şöyle biri bi şamar furur gibī_ētdi ama furmadı tabi suratım da öyle ğeşdi. vıj_ēdişine uyāndım bóle. yemin_ēderim baħ alġah dīnī, uyāndım ki bu āzım ğózum hiç bi şey yōħ. yemin_ēderim baħ. alġah dīnī üs yānımda, sevincimden ālarım hāla da úyħu uyānıyom túylerime baħ tiken tiken_oldu. ālarım ālarım ālarım sabahleyiñ ğaħdım ğuş gibi hamurumu yūñurdum, ğomşularımı alđım ēkmēmi yāpdım, bi mūcizeydi yāni ó ğeçe. her şey inaç, cāni ğónden inanursañ bārusañ her zāman yānında_o.

YER : AMASYA/MERKEZ/Kızseki

ANLATAN : Ayşe ILICAK/ Osman ILICAK

YAŞ : 76/78

KONU : Karışık

-annadım. adım āyşe ııcaħ, ııcaħ.

-ııcaħ. ósman ııcağ.

-ó da ósman ııcaħ.

-yētmiş_āltı. ben yētmiS sēkiS.

-otuz_üş döumlīm bilmīm nè yāpiyó.

-buraġı amasyānıñ ğıSseki kóyü.

-biz burda dōma böyüme buraġıyúğ. ğıssekü kóyü.

-ğır_öldü_úçun ğıSseki dēmişler.

-nē bilīm ğızları mı, ğızları mı çómuş, ğırmımış dēmişler_öyle bilmiyóm. ğırsekü dēllerdi ğır. nēblīm dēmeg ki_öyleymiş.

burda yōħ.

-burda yōħ hāli hazırda.

-bizim esas dib kóyümüz yōħarı, yōħarıki kóydé var ēvliyá yá öyle yātur. ēvliyá var, yātur var, ğarāğleş diyög adına. ğara ğüleÇ. ğóleç ğóleç.

-göleç.

-neblīm işde gēdib ziyāret_ēdiyōlar, bi adağ adıyōlar, bi namaz gııyōlar, bi şeyler yāpiyōlar işde. yō bildūm.

-var bi yātur gibi şey var yāni çāhıı.

-yoğ yāni bi hēkēyāsı var mı dij. bilmiyōh dibini bilemiyōm.

-işde bize yātur dēllerdi yāni, oriyā gideller affedersin tōoğ mōoğ horuz muruz ataılar, kēsellerdi.

-kēsellerdi işde öyle bi yātur.

-namaz gııaııardı.

-ēyle gēdiyōlar var.

-var.

-bāzi maıılar dōruyū söylemesi_āyib danasını aıımı, başıını gōtūrüb dōıanduruyōlar. öyle bi şeyler yāpiyōlar.

-amasyā Sāten ēvliyā diyēri biliyōsun.

-ēşgi dūıneri, şindigi dūıneri heb dēşdi. ēşgiden sēkiz gūn davuı çāıaııardı kōyde.

-sēkiS gūn kōylū bēslerdi dūın yāpan bi hāne.

-kōylüye bütūn dūın_ēvi her_āşamınan yēmeg dōkardı. dūın_ēvine de kōylüceg gēdellerdi, kūnde otuz_züg gırh yūğ dādan kēsib odun gētūrülerdi. yōğ üç gūn, üç gūn odun gētūrülerdi, ondān sōna gūleş yāpaııardı gēlin çihduhdān sōra. duvağ yāpaııardı. şindi hebisi dēşdi bi ēcede oliyē bitiyē şimdi.

-bizim burda ēkseri hāley.

-hāley oynalıardı işde neblīm.

-simsim.

-simsim oynalıardı öyle bi şeyler oynalıardı.

-varıdı.

- tōoğ yārışı, sabıın yārışı onnar varıdı. yōğ dēve öyle yāpmazardı.

-yoğ oyūn yāpaııardı.

-oyūn yāparardı.

-tabi tabi.

-dēvē_ōyūnu yāpaııardı da dēve yōudu. adamıardan yāpaııardı.

-tabi.

-yēmeK kēsKék.

-yēmeg kēsgeK.

-bizim en mōhim şeyi kēsgeg, pııav.

-piliç pııavı, gūleşden sōna pııavı dāıduıudu, ét dāıduıudu gēce gēlen dūınciyē.

-sōra yōha işgēfe dērig yā yōha dāıııdı.

-gêlin gâynatasınıñ_êvine gêlikene yâ çâlağlardı êşige.

-bi sübürge süslerdi gêlin gêtürdü. nèblim bi év sübürgesi süslellerdi, gêline herkez sübürge ağudu muğğgağ anası. áyna dağağlardı, süslellerdi öyleydi. bî_iki gâşuğ, tabağ gâşuğ onı gôğlardı yâni iki gâşuğ iki tabağ damadınañ temsi yêmeK yëmiyé yiyeceK yá ona, emme şindi herkez çârşudan hazır her şey.

nëyi? yábani otlar.

-yábani ot bizim birda êkseri isirğan, kékik.

-âyırığ bitiyê tağağlarda nèblim ben çoh_otlar bitî emme adını bilmim ben. onı yêdinci ganeldeki şeye dôğdura sôrmağ u otlarıñ_adı. ben bilmüm vağğ otlarıñ_adı. ısırğan, kómeç o onnarı çoh yeñ dî yâni bu âriyá, sızıyá diyò. kómeç, êbe kómeçi deller bizim biralarda biter.

yòh. gêtdim, bi diPlóma ağduğ emme bize hêç gûlağları çinglesiñ nèvin òretmenidi, şunu oğun dèmedi, şu harfi yâziñ, şu harfi yâziñ yirmi doğuz harfi yâzmayib òrendüyüğü. oğuyòñ dèyi hiç şuráyı oğun dèyi bèn hiç oğuma işitmedim. ağ diPlómamız var diPlóma vèrdi. yòh bizim zâmanımızda kóyümüzde oğul yòudu, bizim kóyde öyle gıS çocú òlan çocú yòh herkeş çocúna altı bês yaşındayken anâ_oğuluna vèri burda. şindi asıl dèjšdi de ó zâman oğul yòudu.

nèblim yirmi bir yirmi iki varumuşdu.

-èlli bês sèñe_oğdu gızım.

-emmi amcannan barabar bôyüdüğü sati yâylada, óvada bërâber duruyòduğı. goñşu.

-ağraba. êvet yâyliyá biS sürü sağabıydığü sôlemesi_âyib. iki üç cüz goyúnumuz varıdı.

-bërâber bôyüdüğü sâten.

-yá bu bènim amcamıñ gızı ben de ámicasınıñ òğı.

-buyúr?

-yòh şindi bitdi hêpisi.

-şindi kim gâşdariyá gızım.

-var bi teg òğumuz var üç gızımız var. gızıñ_ikisi amasyáda, biri burda ağ şindi gètdi.

-òğumuz da hasTâne amasáda işde.

-dursun ılıcağ dèvleT hasdanesinde yirmi sènelig mèmur.

-bi tæg bôyüğü gız burdaydı siziñ_òñúnuz sîrá gètdi ó da.

-var işde şimdi kèmal bèyiñ, bu kóyde.

-nazlı ılıcâñ gâynatası gâynanasıyan yâni sôyádımız da dutuyò, ağrabamız yâhın_ahrabalığ yòh da uzahdan bi góy sade bizim. ağrabalığ öyle.

bèsledüğü.

-çòh çòbannığ yapdı.

-şimdi òñcèden goyún sürüsüydü, sònadın bési yapdığı mağ_úzerine çalışdığı. êvet bôyüğü háyvan. gığ başlığ afur var boş duruyò.

-góren yòh şindi. herkez ayrı év_oğdu.

-ben dèneTcilig yapdım ön bês sène yâni.

-mağ_alıb satma yāni ěrbādan_alıyodu daşovadan_alıyodu amasada satıyodu.

-tā suşeri ěrzurum, ězircan o ğıylaru ğezerdúğ. ğetdim ğetmem_olumu, çoğ mağını ğetirdim. yā. unutduğ ħebisi. sěgsen yědidā ěmekli_olduğ. bi dağ ħebisini birağduğ.

-ěsnaflığdan ěmekli_oldu.

-ězircan tabi çoğ ğúzel şeyir.

-o zāman děfder dutduruyolar bunnara děfder dutduruyolarıdı o zāman.

-afedersiniS yirmi lirāykene věrgiyě girdiK, yüz yirmi lirā oğıncı děfdere soğduğlar bizi, biz de o cahillig oğur yāzallığ yoh bi dağ on běşe üç_áyda ěmekli_olduğ.

-yāş doğdu.

-yāş doğdu yāş ělli beş yāşımızda ěmegli_olduğ.

-sen amasayā mı taşındıñıS mı sen vazife dóláyisile mi ğeldiñ? ězircandasıñ.

-çoğ ğúzel.

-siS de sağluñ.

YER : AMASYA/MERKEZ/Ovasaray

ANLATAN : Nezihe SEZEK

YAŞ : 64

KONU : Karışık

ğelirim yoh, ğocam yoh. işde ā bu on barmāmiñ onunu işde ğazan şě_ědib yiyom yāni. bi de d̄súzum mar yānimda ğıS cocu torunum. onı oğuduyom. ěvet ěvet anası babası sā bağmıyolar, ben bağmıyom, ben bōyütTüm, ben oğutim. annesi ğocada, babası da ğezi, ipeg kōyde. ěvet ěvet ěvet. yāş muşı yōudu yāğrum, ğundahđaydı yānıma ğelinci benim, sādıcě on ğunnüdü. on ğunnüdü işde bi yāş děmeden vardı ğocası, ğoyā ğociyā vardı suğuvāniñ ğolāy kōyüne, ondan sōna ben dě věrdúğ ğabil_ětdiler, o ğocası olan taraf ğaynāna, ğoca cocu ğabil_ětdiler, bir_áy sōna ğabil_ětmediler. ěvet ben bağdim. babasına věrsem babası zāten bağmaS. Sāy_olu cocuğ, cocuğ ěyce. şindi oğudu, türizim oğulunda, amasyāniñ şurda şě türizim var yā yāvrum, orda oğuy yāvrum. orda şindi bu ay, bu hafda ğelěciğ, şeyě ğiděciğ aman işde antalyiyā dějl, bağğā yěre ğiděciğ, ğor aman şey yoh yāvrum yoh, olan dōyul ğıS cocu. ğursa ğidicig yāni şeyě ğidicig, ataña rāmet yāvrum nebliñ işde oğumuşlüm olmadü_uçun bilmiyem.

ismim nězihā. ěvet sězek. ěvet nezaha sězek. ben yāvrum işde bi sěnem mar ki hālā ğaş děmiyā, yāni yāşlılığ_áyli ağaca ayliğ ağacam bi sěne. atmiş dōrt, ataña rāmet yāğrum. bilemiyom ki yā. ağmiyom yāvrum. yāşlılığ dağ dolmadığlar děyi věrmiyolar. dağ bi sěnem var yāni. ben işde buralım. bu ovāsaray. ěvet ěvet. yoh yoh. ěve şurası ağdā, ağdallar yāni. artuğ_ışde ne bülüm bilemim ki yāğrum, ne ovāsarayā ğurulmuş mu ovāyā mı ğurulmuş mu děyi mi. acabā her kōyiñ bi lağabi olı yā děmeg ği buraniñ lağabi da öyle. ěvet yěllisim ěmme bi ěvimden bağğa bi şeyim yoh yāğrum. ne tağlam ne mağım ne mülküm, bi bağçem mar bi de ěvim mar, bi de canım var, ağğā çoğ şühür hamd_ossun ayāğdayim.

ğunnüě ğediyom yāğrum ğunnüě ğidim, temúzluğ yāpiyom da şindi yāpamiyom ěmme temizlū. tansiyonum çihī hem ğuccuğ var hem bōyüğ var. ğidemiyoñ yāni temúzlu birağdim artuğ,

şindi kim goñu goñşu daa işler başlamadı, başlayıncı dërsele gidiyöm_ışdé bês_on gurus alıyöm. aļlah rāzı_ossuñ goñunuñ goñşusunuñ yárdımınan da çocuğ işdé ayáħda. bābası, anası bês gurus vërdü yoh. yoh gi vërsiñ. èvet ben olmasam açuħda ğalacaħ, şey_olacaħ záy_olacaħ çocuħ, ğıS çocü yávrum. işdé böylë. İşallah yávrum bilemem artuħ, ne bilim aļlahdur İşallah baħar. ne baħar dërim ne de baħmaz dërim, bilemiyöm. ben aļlah rızası_úçün baħiyöm yávrum, aļlah rızası_úçün. çoh yërde çoh háyrim yoh. búyruñ çáyimi içiñ? canım benim bi şey dey.

hayır yoh yárum. oħuluñ oñunden bile geçümedi beni anam. işler vardı, ħarman oraħ. on bês. èsgiden baba ana nëriyé vërüse oriyá varuyoduñ, güccüğden satıyoduħlar. şindi emme yim bês, otuz yaşlarında varıyolar, nè èyiki. şimdiki aħlım_ossa yáni èvlenüdüm de işdé_öylésine. yávrum vaļla. öylé canım benim.

èvet Pı_afda yábdılar da èsgiden motur mutur atınan. èvet atdı ğeldüğ. ey unuttum ğëtdi yávrum benim aħlım. hoşgeldiñ yávrum. işdé unuttum vaļla. ben hëç aħlım var mı. vaļla. aman yávrum ey nōlıcaħ. unudu ben unuttum işdé. benim çoh ğafama neler ğëtdi neler ğëşdi ki annatamam yávrum.

eh_ışde yápdım. èlüsü yápdı, bi ğat yátaħ bile yápmadı bābam anam baña. ğörümüm yápdı yátāmi. durumi eyi mısa kóyüñ yárisi_emme işdé ana var anacāz var. ben ğünnüç ğëdiyöm. yáni ana ana var èvladına çoh şey_èder, ana da hëç benim anam da hiç_ış yōudu bābamda hiç_ış yōudu. yátmasılar mēzerinde. çoh hağğım var_önnarda. taļlamız tapanımız nası vardı, maļımız melálımız. benim çeyim çohdur yávrum, ben çoh çëğdim vaļla. siS siS_oluñ yávrum aman aman aman işi ğücü ossuñ, kōkú kütü belli_ossuñ, asıl insan èvladı_ossuñ. aman aman yávrum èteşlere yánma. vaļla baħ yávrum. hele de bu èsirde bu devirde. bizzer çekiyoh_amme şimdikiler çekmiyö da çekemı de yāni canım benim.

buriyá şey mi ğëldi ellā vāli mūli. açılı, açılış var. şey şey yëmekāne yápmışdı muħdar yápdımış da onuñ açılışı varımış, oña gitdiler kóyüñ bu mēleniñ adamları. bilmüm ben ne bülüm yávrum. bilmüm yávrum hiç yáni ilgim yoh, yëmegāne niyé yápdıla, niyé yápmadıla.

èvet, ey şu tikán, tikāncuğ tikán. şo şey yávrum kōmeç, şu ot daa da. èfelig èvet èveli èfelig bu var_amma burda yoh. olmasın, èfelik var, ğuşğuş vār, yëmlig var, ondan sonamáyım tekilcán var, madımaħ var, kōmecı yázdıñ mı? táمام bi de ğara madımaħ var. onnar var_ışde yávrum.

ben baħcama biber, badılcın, tomatis işdé elime ne geçerse, fasiyë èküm yāni. ağcım marıdı cëyüzüm var üş dörT daļ ğoca ğoca bu sēne de sōuħ yáħmış. èvet olmadı yāni yáprā va şimdi yáħmış dëmeg ği sōuħ varıdı da. bi de bi daļ armudum var, fişnem var, kirázım, erüm nëyim yoh yāni. var da erüm kótú. yāni kótú dëdüm olmuşu yēni, ħamı yēnmı. can erü dille, èvet can erü diyelá, ħanı yēşiliñi yiyölar yá, èvet onı ondan diyölar.

onı işdé ğótürecēm, èkdūmi şey dikdim mārul dikdim, mādenüs digdim, onnarıñ_úsdüne sēpecem, suyú sēpdürecem ği yarılıb ta_ħavā_alımasın dëyi. këmre, maļ maļıñ şeyi këmre èvet èvet.

bāa baħma sen, toplarım. yoh yoh sōuħ dō, ben çohdan yáħmım sobayi sëvmiyöm ısıcā. vaļla hiç ısıcaħdan yüzüm yoh yāni, canım benim yávrum.

èyim böle gidecēm, şöle yol var yá yolđan dōnecām. siS amasyádan mı ğeliyöñuS? eyı yávrum eyı. olsun eyı tamam ğoley ğëssin yávrum. áyilli işler. sen de saol yávrum. esdaFuļlah esdaFuļlah èyi kótú mü işdé ğonuşduğ yávrum, tanışduğ. búyruñ çáyimi içiñ. vaļla canım benim. èyi yimedüğ içmedüğden sōna aļlah nè vërdiyse yërúğ içëruğ. yávrum saol yávrum. áy canım benim yávrum. o nè dëmeg helāl_ossun.

KAYNAKÇA

- AL KAYA Ercan, “Sibirya Tatar Türkçesindeki Uzun Ünlüler Üzerine Bir Değerlendirme”, **Turkish Studies**, Volume 3/4, Summer 2008, ss. 19-42.
- Amasya İl Yıllığı, T.C. Amasya Valiliği, Amasya 2007.
- AYDIN Mehmet, **Aybastı Ağzı** (İnceleme-Metin-Sözlük), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2002.
- AVCI Yusuf, Amasya Aydınca Ağzı (İnceleme- Metinler- Sözlük), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 1988.
- BANGUOĞLU Tahsin, **Türk Grameri, Ses Bilgisi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1959.
- BANGUOĞLU Tahsin, **Türkçenin Grameri**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007.
- BAŞDAŞ Cahit, “Türkiye Türkçesinde Asli Uzunluk Belirtileri”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, C. II, Ankara 2004, ss. 19-30.
- BURAN Ahmet, “Türkçede Kelimelerin Ekleşmesi ve Eklerin Kökeni”, **3. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı 1996**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1999, ss. 207-214.
- BURAN Ahmet, “Anadolu (Türkiye Türkçesi) Ağızlarının Karşılaştırmalı İncelenmesi ve Bu Konu İle İlgili Sorunlar”, **Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1999, ss. 89-92.
- BURAN Ahmet, “Çağdaş Türk Yazı Dillerinde ve Türkiye Türkçesi Ağızlarında İkincil Uzun Ünlüler”, **II. Kayseri Ve Yöresi Kültür, Sanat Ve Edebiyat Bilgi Şöleni**, Erciyes Üniversitesi, 10-12 Nisan 2006, Kayseri, s. 288-305, **Prof. Dr. Ahmet Buran Makaleler**, Turkish Studies, 2008, Ankara, s. 530.
- CAFEROĞLU Ahmet, “Anadolu ve Rumeli Ağızları Ünlü Değişmeleri”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, Ankara 1964, ss. 1-33.
- DEMİR Nurettin – YILMAZ Emine, **Türk Dili El Kitabı**, Grafiker Yayınları, 5. Baskı, Ankara 2010.
- DEMİR Nurettin, “Ağız Araştırmalarında Derleme Teknikleri”, **Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni**, TDK Yay., Ankara 1999, ss.78-88.
- DOĞANBAŞ Muzaffer, **Kültürel ve Sanatsal Boyutuyla Amasya**, Amasya 2003.
- EKER Süer, **Çağdaş Türk Dili**, Grafiker Yayınları, 4. Baskı, Ankara 2006.
- ERCİLASUN Ahmet Bican, “Ağız Araştırmalarında Kullanılacak Transkripsiyon İşaretleri”, **Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1999, ss. 43-49.
- ERDEM Mehmet Dursun - GÜL Münteha, “Kapalı e (è) Sesi Bağlamında Eski Anadolu Türkçesi-Anadolu Ağızları İlişkisi”, **Karadeniz Araştırmaları**, Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri Dergisi, S. 11, Güz, Karam Yayınları, Çorum 2006, ss. 111-148.

- ERDEM Mehmet Dursun - KİRİK Esra - ÜST Sibel - DAĞDELEN Güner, “Türkoğlu Ağzı (Kahramanmaraş Ağızları-1)”, **Turkish Studies**, Volume 4/8 Fall, 2009, ss. 2522-2565.
- ERDEM Mehmet Dursun, **Asarcık Ağzı**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2001.
- ERDEM Mehmet Dursun, “Ağızlardan Etkilenme Derecelerine Göre Osmanlı ve Eski Anadolu Türkçesi Metinleri ve Bu Metinlerin Diline Kaynaklık Eden Ağızlar”, **İlmi Araştırmalar Dil ve Edebiyat İncelemeleri**, S. 22, Güz, 2006, ss. 83-110.
- ERDEM Mehmet Dursun - BÖLÜK Ramazan, “Kaş (Antalya) Ağzı Ses Özellikleri Üzerine”, **Turkish Studies**, Volume 6/1, Winter 2011, 2011, ss. 406-447.
- ERDEM Mehmet Dursun, “Amasya Ağızları”, **I. Amasya Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri**, T.C. Amasya Valiliği, Amasya 2007, ss. 811-819.
- ERDEM Mehmet Dursun, “Anadolu Ağızlarında Görülen Birincil Ünlü Uzunlukları Üzerine”, **Turkish Studies**, Volume 3/3 Spring 2008, s. 502-562.
- ERGİN Muharrem; **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Basım-Yayım-Tanıtım, İstanbul 2003.
- GABAİN A. Von, Eski Türkçenin Grameri, çev. Mehmet Akalın, TDK Yay., Ankara 1988.
- GEMALMAZ Efrasiyap, **Erzurum İli Ağızları**, (1.Cilt). Atatürk Üniversitesi Yay. Erzurum 1978.
- GÜLENSOY Tuncer, **Kütahya ve Yöresi Ağızları**, Ankara 1988.
- GÜLSEVİN Gürer, **Yaşayan ve Tarihî Türkiye Türkçesi Ağızları**, Özel Kitaplar, İstanbul 2010.
- GÜNŞEN Ahmet; **Kırşehir ve Yöresi Ağızları**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000.
- GÜRBÜZ Adnan, **Toprak-Vakıf İlişkileri Çerçevesinde XVI. Yüzyılda Amasya Sancağı**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, Ankara 1993.
- GÜRBÜZ Adnan, “15–17. Yüzyıllarda Amasya Kalesi”, **I. Amasya Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri**, T.C. Amasya Valiliği, Amasya 2007, ss. 85-104.
- <http://amasya.gov.tr>.
- KARAHAN Leylâ, **Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1996.
- KARAHAN Leylâ, “Ağız Araştırmaları Alanında Yapılması Gereken Çalışmalar”, **Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1999, ss. 24-29.
- KARAHAN Leylâ, “Eski Anadolu Türkçesinin Kuruluşunda Yazı Dili- Ağız İlişkisi”, **Turkish Studies**, Volume 1/1 Summer, 2006, ss. 1-12.
- KORKMAZ Zeynep, “Batı Anadolu Ağızlarında Asli Vokal Uzunlukları Hakkında”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, Ankara 1953, ss. 197-203.
- KORKMAZ Zeynep, **Güney-Batı Anadolu Ağızları Ses Bilgisi(Fonetik)**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994.
- KORKMAZ Zeynep, **Nevşehir ve Yöresi Ağızları**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994.

- 📖 KORKMAZ Zeynep, **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, C. I-II, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005.
- 📖 KORKMAZ Zeynep, **Grammer Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007.
- 📖 KORKMAZ Zeynep, “Batı Anadolu Ağızlarında Asli Ünlü Uzunlukları Hakkında”, **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, C. II, TDK Yay., Ankara, s. 123-127.
- 📖 MENÇ Hüseyin, **Cemal Kutay ın Önsözü İle Olaylar ve Belgelerle Amasya Tarihinden Sayfalar**, Eser Matbaası, Amasya 1987.
- 📖 MENÇ Hüseyin, **Tarih İçinde Amasya**, Net Ofset, Ankara 2000.
- 📖 PEKACAR Tevfik, **Suluova Ağızları**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Eylül 2003.
- 📖 SAĞIR Mukim, “Anadolu Ağızlarında Ünlüler”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, Ankara 1995, ss. 377-390.
- 📖 SAĞIR Mukim, “Anadolu Ağızlarında Ünsüzler”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, Ankara 1995, ss. 391-409.
- 📖 TANSU Muzaffer, **Durgun Ses Bilgisi ve Türkçe**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1963.
- 📖 TİMURTAŞ Faruk Kadri, **Eski Türkiye Türkçesi**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1977.
- 📖 **Yurt Ansiklopedisi**, C. 1, Amasya Maddesi, 1981, s. 419.